

ՃԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԶ.

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10, 1903

ԹԻԻ 41

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ Զ. Գ. ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ Զ. Ս. ՊԱՐՆԸՍ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Աս իմ Մարմինս Պիտի Մերկանամ» 721. — Բարձր վարժարաններ եւ Ապրուստ 723. — Քրիստոնեի՞ն Բաժինը 724. — Էստիսըն եւ «Գ» ճառագայթները 726. — Ոչխար Խուզող Մեքենայ Մը 726. — Քրիստոնեայ Երկիրներու Մեզ Շինուած Կուսքեր 727. — Հեղուկ Քարիւղի Մբերում Բուսիոյ Մեզ 728. — Թոնգրակեցիք եւ Բողոքակա-նութիւն 728. — Խնուս 729. — Տերգեւանքի Տեր Թադեոս 731. — Ազդ 732. — Քաղաքական Լուրեր 733.

“ԱՍ ԻՄ ՄԱՐՄԻՆՍ ՊԻՏԻ ՄԵՐԿԱՆԱՄ”

[Խմբագրական]

Քանի մը օր առաջ կարդացինք տարիներով իր եկեղեցիին նշանաւոր եւ օգտակար անդամ հանդիսացած մարդու մը յուղարկաւորութեան նկարագրականը։ Յօդուածագիրը, խօսելէ ետեւ հանգուցեալին աղնիւ յատկութիւններուն, անոր մահը ողբացողներու բաղմութեան, նուիրուած ծաղկեփունջներուն եւ թաղման պաշտօնին վրայ, կ'ըսէր, «Հողին տակ դրինք զայն որ հանգչի իր յաւիտեանական քունով։» Թերեւս ճարտասանական խօսք մ'է այս, որ գրողին իրական հաւատքը չարտայայտեր։ Այսու ամենայնիւ եթէ կ'ըսէ որ նկարագրապէս հասկնանք իր խօսքը, եւ մահը յաւիտեանական քուն կը համարի, միայն ինք չէ այդպէս խորհող։ Եթէ կարենայինք Քրիստոնեայ անունը կրող ամէն անձեր ստիպել որ իրենց համոզումներն յայտնեն, հաւանօրէն պիտի զարմանայինք շատութեանը վրայ այնպիսիներու, որոնք գերեզմանէն անդին գտնուող կեանքի ակնկալութիւն չունին։ Ա՛լ աւելի մեծ պիտի ըլլայ թերեւս թիւն այնպիսիներու, որոնք անստուգութեան մէջ են այս ամէնէն կարեւոր կէտին նկատմամբ։ Չեն կրնար վստահ ըլլալ թէ արդեօք յաւիտեանական կեանքի եւ անվերջ երջանկութեան երկինքի

մը վրայ եղած Աստուածաշնչական յայտնութիւնը մի՞ն է այն բաղմութիւն նախապաշարունակներէն, որոնցմով մարդիկ ուզած են մխթարուիլ երբ մահուան վրայ կը մտածեն, թէ Աստուծային ծագում ունի եւ մեզի կու գայ՝ վախճանը սկիզբէն Տեսնողին անվերջի հեղինակութեամբ։

Այս զգացումներէն ո՞րքան տարբեր էր Պետրոս առաքեալի զգացումը սա բառերով յայտնուած։ «Աս իմ մարմինս պիտի մերկանամ։» Անոր համար մարմինը բնական էր լոկ, ժամանակաւոր տաղաւար կամ վրան, քանզի այս է Յունարէն բառին նշանակութիւնը։ Մարդու ցաւիլ եւ արտասուել կու տայ մեկնիլն այն տունէն, ուր ինք ծնած եւ իր մանկութեան եւ պատանեկութեան օրերն անցուցած է եւ ուր ամէն սենեակ եւ ամէն կահ սիրելի դարձած է։ Յաւ կը զգայ մարդ, երբ կը տեսնէ որ վաղեմի տունը կը քանդուի, անհիշք վար կ'առնուի նախ եւ ապա կը քայքայուին սենեակները ուր քնացած ու խաղացած է եղբայրներով եւ քոյրերով, հաւաքուած է ընտանեկան սեղանին շուրջ կամ նստած՝ մայրիկին քով, մինչ սա կը պատմէր իր մանկութեան յիշատակները։ Այո, ցաւ կը զգայ, նոյն իսկ եթէ հին տան տեղ նոր ու գեղեցիկ տուն

մը պիտի կանգնուի : Թերեւս ասոր նման կամ մօտ բան մ'էր Պետրոսի զգացումը : Եթէ սեպենք թէ 40 տարեկան էր ան երբ իր Տէրը ուրացաւ եւ ապա «դուրս ելլելով դառնապէս լացաւ» 70 տարիէն աւելի գտնուած կ'ըլլայ մարմնի մէջ, երբ այս խօսքը գրեց : Այս բնակարանը հինգած էր, անգամները իրենց առուգութիւնը կորսնցուցած էին, աչքերն իրենց տեսութեան պայծառութիւնը : Սակայն տակաւին անոր մարմինն էր : Բայց ան զանազանութիւն մը կը դնէ մարմինն մէջ բնակող «ես»ին ու մարմինն միջեւ : Մարմինը պիտի թողուի, մերկացուի, բայց «ես»ը պիտի մնայ : Խորհող, ազօթող, սիրող Պետրոս նոյն պիտի ըլլար իր մարմնին խաչուելէն ու գերեզմանի մէջ դրուելէն ետեւ : Երբեմն կը կարդանք թէ այսինչ տուններն այրեցան կամ փլան եւ անեցիներէն ոմանք զոհ գացին ազէտին : Սակայն երբ մարմնաւոր վրան մը թողուի, երբեք չկորսուիր անոր մէջ բնակող հոգին : Ճշմարիտ չէ, ինչպէս կ'ըսուի երբեմն, թէ մարդիկ նուազ կեանք ունին քան իրենց գործերը : Հեռաւոր անցեալի այն մարդիկը, որոնք բուրգերը կանգնեցին, որոնք դարաւոր պատմութիւն ունեցող Հռոմ, Աթէնք քաղաքները եւ ուրիշ քաղաքներ հիմնեցին, գոյութիւն ունենալէ չեն դադրած : Դարեր առաջ մերկացան անոնք իրենց մարմնաւոր վրանը, այս աշխարհէն գաղթեցին ուրիշ մը, ուրկէ լուր չգար մեզի : Բայց չկորսուեցան իրենց վրանին հետ :

Պօղոս Պետրոսի նման գիտէր թէ այս երկրաւոր տունը պիտի քակուի : Բայց գիտէր նաեւ թէ «չինուածք մը ունինք Աստուծոյ՝ անձնագործ յաւիտենական տուն մը երկնից մէջ» : Մեծագոյն միութեամբութիւնը զոր կրնանք ունենալ իսկուս մեր մօտալուտ վախճանին՝ այն վստահութիւնն է, զոր Պօղոս ինքզնիք կու տար : «Ամէն ատեն վստահութիւն ունինք» կ'ըսէր : Եւ եթէ մենք ալ կ'ուզենք նոյն վստահութիւնն ունենալ, մենք ալ իրեն պէս քալելու ենք «հաւատքով», ու չէ թէ երեւութով : Արդարեւ Պօղոս ունեցաւ օգնութիւն մը, որ շատերու չարութիւն : Յափշտակուեցաւ երրորդ երկինքը եւ անձանքի իրաւքեր տեսաւ : Բայց շատեր կան որոնց երբեք չչնորհուեցաւ այս տեսիլը, եւ սակայն երկնային աշխարհը նոյնքան իրական է անոնց որքան էր Պօղոսի, եւ յաւիտենական կեանքի վրայ իրենց վստահութիւնը նոյնքան ամուր է, որքան անորը : Սիրելի՛ բարեպաշտ հոգիներ : Անոնք իրենց Տէրօջը հետ կը քալեն հոս՝ սիրալիր հաղորդակցութիւն պահելով, եւ բնաւ չեն տարակուսիր այն խոստման վրայ թէ իրենց համար տեղ պիտի

պատրաստէ հոն ուր կը գտնուի ինք, ինչպէս չեն տարակուսիր իրենց մայրերուն սիրոյն եւ խոստումներուն վրայ :

Փառաւոր յարութեան եւ յաւիտենական կեանքի յոյսէն բխող ուրախութիւնն զգալով հանդերձ ահաւոր կը գտնենք այս մարմինը մերկանալու խորհուրդը : Քանի մը օր առաջ մեր Ամերիկացի կրտսեր եղբորմէն նամակ մը առինք, որով կը պատմէ թէ երկար պտոյտ մը բրած է մեր ծննդավայր գիւղին փողոցներուն մէջ, ուր շատ լաւ գիտէինք ժամանակաւ գրեթէ ամէն մէկ տուն, եւ ուր 2,000ի մօտ բնակիչներէն ամէնուն դէմքը կը ճանչնայինք մենք : Սակայն բոլոր իր երկար պտոյտին մէջ միայն մէկ անձ տեսած է զոր կը ճանչնար : Ապա գացած է տեղւոյն գերեզմանատունը, եւ կ'ըսէ թէ «հոն գտայ բարեկամներս» : Մենք ալ քանիցս այն գերեզմանատունն այցելեցինք երբ Ամերիկա էինք վերջին անգամ, եւ երբ տապանաքարերուն վրայ հօր, մօր, ազգականի եւ 50 տարի առաջուան զրացիներու եւ խաղընկերներու անունները կը կարդայինք, կարծես թէ մէն մի գերեզմանէ սա ազգաբարձութիւնը կու գար : «Դուք ալ պիտի մերկանաք այս վրանը» : Եւ մարդ այս դասն առնելու համար պէտք չունի Ամերիկա երթալու : Մէկ տարիէն քիչ աւելի ժամանակի մէջ՝ մայրաքաղաքի մեր եղբայրակից եւ գործակից հոգեւոր պաշտօնեաներէն վեր. Ասատուրեան, Պետիկեան, Կոստանդեան եւ Միխայիլիտիս իրենց երկրաւոր աշխատութիւններէն կանչուեցան : Վերջին տասնըհինգ տասնըվեց տարուան մէջ միւս աշխարհը փոխադրուեցան մայրաքաղաքի շրջակայից Աւետ. մեր եկեղեցիներուն գրեթէ բոլոր տեղացի երէցները : Անոնց սգաւոր ընտանիքները եւ ժողովուրդները զանոնք պառկեցուցած չեն որ հանգչին յաւիտենական քունով, բայց «անոնք կը ննջեն Յիսուսով» : Դժուր երջանիկ, որմէ ոչ ոք պիտի արթննայ լալու համար :

Եւ ամէնուն, մանաւանդ անոնց որոնք կեանքի ճամբորդութեան մեծագոյն մասն անցած են, մասնաւոր աղոթեցութիւն կ'ընեն Պետրոսի խօսքերը, երբ կը մտածեն թէ իրենց նախնի գործակիցներէն քանինք մեռած են : Արդ, սիրելի բարեկամներ, եթէ այս մարմինը պիտի մերկանանք, մնացած քիչ ժամանակին մէջ կարելին ընենք ուրիշներու օգտին համար : Նայինք թէ ո՛րչափ արցունք կըրնանք սրբել, տրտմած ո՛րչափ հոգի կրնանք մխթարել, ո՛րչափ կրնանք աւելցնել ուրիշներու ուրախութիւնը եւ երջանկութիւնը, եւ մանաւանդ քանի՛ մարդ կրնանք առաջնորդել Աստուծոյ Գա-

սին, «որ աշխարհի մեղքը կը վերցընէ» Գալով մեզի, ապրինք այնպիսի հաղորդութիւն մը պահելով Քրիստոսի հետ եւ այնպիսի հաւատարմութեամբ գործածելով շնորհաց միջոցները, որ կարենանք ճշմարտապէս ըսել, «Թէպէտ դուք մարդը կ'ապականի, ներսի մարդը օրէ օր կը նորոգուի» Այն ժամանակ պատրաստ կ'ըլլանք, երբ ժամը դայ, այս «մարմինը» կամ վրանը փոխանակել այն «բնական» ինչ հետ, զոր Փրկիչը պատրաստած է մեզի համար :

ԲԱՐՁՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ ԵՒ ԱՊՐՈՒՍՏ

(Յ. Գ. Գ.)

Ա

Մեր բարձր վարժարաններուն մէջ տրուած դաստիարակութեան գործնական կեանքի, այսինքն ապրուստի, հետ ունեցած աւելցութիւնը թէ՛ մեր հասարակութեան եւ թէ՛ յիշեալ հաստատութիւններուն վարչութեանց ուշադրութիւնը որչափ գրաւէ՝ կ'արժէ : Եթէ մարդ մը իր զաւակը 10-12 տարի դպրոց պիտի դրկէ եւ բաւական ծախք պիտի ընէ, եւ երիտասարդ մը իր կեանքին ամէնէն թանկագին տարիները ուսում սորվելու պիտի նուիրէ, իրաւամբ կրնայ սպասուիլ որ այս երիտասարդը գէթ իր ապրուստը ձեռք բերելու դիրքի մէջ գտնուի : Բարձր աստիճանի դաստիարակութիւնը ուրիշ ինչ ալ ընէ՝ թերանալու չէ ուսանողին օգնել անոր ապրուստին համար :

Բայց գործնական կեանքի համար մեր բարձր վարժարաններէն ո՞րչափ բան ակնկալելու ենք, եւ ինչ բաներ ակնկալելու իրաւունք չունինք : Պէտք է սոյն խնդիրները ուղիղ հասկնալ : Երբեք տարակոյս չկայ որ շատ անգամ մեր հանրութիւնը կրթական այնպիսի բաներ պահանջելով, զորոնք իրաւունք չունին ակնկալել, կը յուսահատին երբ ի դերեւ կ'ելլեն իրենց ակնկալութիւնները : Կը պնդուի թէ եթէ գոյէճի ընթացք աւարտած երիտասարդի մը ձեռք արհեստ մը չգտնուի, առեւտուրի եւ վաճառականութեան մէջ հմտութիւն եւ ճարտարութիւն չկրնայ ցուցնել, իր մայրենի լեզուէն դատ երկու երեք օտար լեզու դիւրաւ չկարենայ գործածել, դպրոցներէն եւ անոնց մէջ ուսուցումը ուսումնիւնէն երեք օգուտ չքաղուիր :

Բայց նախ հասկնանք թէ բարձր վարժարանները գործնական կեանքի համար ինչ տալ կը խոստանան ուսանողին :

1. Լեզու մը պիտի սորվեցնեն անոր : Եթէ դպրոց մը իր աշակերտներուն կարող չէ սորվեցնել մէկ եւ առ առաւելն երկու լեզու կատարելապէս,

այդ դպրոցը գործնական դաստիարակութեան մասին պէտք է թերի համարիլ : Միւս կողմանէ, եթէ հանրութիւնն ալ դպրոցէ մը կ'ակնկալէ երեք չորս լեզուներու կատարելապէս ուսուցումը, անհրաւելութիւն կ'ընէ : Զկրնար գտնուիլ դպրոց մը որ, իրեւ կրթական բարձրագոյն հաստատութիւն իր պարտականութիւնները գոհացուցիչ կերպով կատարելէ ետքը, կարող ըլլայ իր աշակերտներուն կատարելապէս սորվեցնել Հայերէն, Թուրքերէն, Անգղիերէն, Գաղղիերէն եւ ուրիշ լեզուներ : Բայց իւրաքանչիւր աշակերտ, եթէ սորվի իր մայրենի լեզուն եւ ուրիշ լեզու մը կատարելապէս, կրնայ միւսները կամաց կամաց կատարելագործել :

2. Դիտականապէս եւ լիովին պիտի սորվեցնեն ինչ ինչ բաներ, զորոնք գործնական կեանքի մէջ պիտի սորվին անոնք փորձառութեամբ : Աշակերտները դպրոցին մէջ պաշտօնական գրութիւններ, երկրին օրէնքները եւ կանոնները, թուաբանութիւն, եւն. պարտին սորվիլ զանոնք պատշաճօրէն գործածել կարող ըլլալու չափ : Հանրութիւնը իրաւունք ունի այս բաները պահանջել եւ ակնկալել յիշեալ հաստատութիւններէն : Դպրոցներ կան որոնք չափազիտութեան բարձր ճիւղերուն կարեւորութիւն կ'ընծայեն եւ սակայն թուաբանական պարզ խնդիրներու մասին թոյլ կ'ըլլան աշակերտներուն : Ասկա ներելի չէ : Թուաբանութեան մէջ խափութիւն, ուղղագրութեան մէջ համբալուսութիւն, գէշ գիր, քերականական սխալներ, եթէ աշակերտին ըթամտութեան արդիւնք չեն, այլ՝ դաստիարակութեան մեթոտի թերութեան, անհրելի պակասութիւն են դպրոցի մը համար : Բայց միւս կողմանէ ալ արժան չէ որ ծնողքներ ակնկալեն թէ իրենց զաւակները դպրոցին մէջ պիտի հմտանան վաճառականութեան եւ տուրեւառի մէջ մի ճիւղերուն : Վաճառականութեան եւ առեւտուրի գործնական մասը ուրոյն արուեստ է. ուստի մարդ անոր մէջ մտնելով եւ գործնական կրթութեամբ միայն կրնայ սորվիլ զայն :

3. Արհեստներու բարեկարգութեան պիտի ծառայեն՝ բնական գիտութեանց սկզբունքները սորվեցնելով իրենց աշակերտներուն : Անոնք արհեստագիտութեան դպրոցներուն գործը տեսնելու չեն : Անոնց մէջ աւանդուած չափազիտութեան ուսումը աշակերտը ճարտարագէտ պիտի չընէ, ոչ ալ բնական փիլիսոփայութիւնը՝ մեքենագէտ պիտի ընէ զանոնք : Դէշ չըլլար, եթէ մեր այս դպրոցներուն մէջ արուեստագիտական ճիւղ մըն ալ գտնուի : Բայց այդ ճիւղին գոյութիւնը անհրաժեշտ չէ : Եթէ մեր զաւակներուն կ'ուզենք արհեստ սորվեցնել, ուրիշ է անոր ճամբան :

4. Գործնական կեանքի պիտի ծառայեն՝ իրենց աշակերտներուն սորվեցնելով իրենց միտքը գործածել, Դաստիարակութեան ամենակարեւոր պաշտօնը այս է։ Եթէ չըջանաւարտ երիտասարդ մը արհեստով մը զբաղի, չչափանար լոկ իր վարպետէն սորվածը կրկնելով, այլ գիտական բարեկարգութիւններ կը մուծանէ իր արհեստին մէջ։ Եւ եթէ վաճառականութեան կը պարապի, իր գործին չըջանաւարտ կ'ընդարձակէ եւ ստակ վաստակելու նոր եղանակներ կը խորհի։ Վերջապէս, ինչ գործի գլուխ որ գտնուի, այդ գործը պիտի հետազօտէ եւ ուսումնասիրէ, զանիկա ամէնէն լաւ եւ ամէնէն օգտակար կերպով կատարել պիտի ճգնի։ Այս բանը գործնական կեանքի համար պզտիկ զրամագլուխ մը եւ քիչ չափ չէ։ Այս կերպով օժտուած, մշակեալ մտքով սկսող անձ մը վաճառականութեան մէջ իրմէ առաջ մտնողներէն աւելի արագ կը յառաջդիմէ։ Թէպէտ այսպիսի անձ մը վաճառականութեան եւ արուեստի գործնական ճիւղերը ուրիշներու նման աստիճան աստիճան եւ փորձառութեամբ պիտի սորվի, եւ սակայն ուրիշներէ աւելի դիւրաւ կը սորվի։ Ուստի եթէ դպրոցի մը մէջ աշակերտներ սոյն մտային դաստիարակութիւնը կրնան ստանալ, այդ դպրոցէն չափ կրկնալինք ասկէ շատ աւելի բան, եւ այսչափին համար շնորհակալ ըլլալու ենք։ Այսու ամենայնիւ եթէ դպրոց մը իր աշակերտներուն լոկ թուլակի պէս գիրքեր գոց ընել կու տայ եւ կամ քանի մը լեզու սորվեցնելով կը շատանայ, այդ դպրոցէն չափնալինք գործնական կեանքի համար հիմնական արդիւնք։

5. Վարժարանները նաեւ աշակերտներուն ընտիր նկարագիր սորվեցնելով գործնական կեանքի պիտի ծառայեն։ Մեր նպատակը չէ հոս բարոյական քարոզ մը խօսիլ մեր ընթերցողներուն։ Տընտեսական տեսակէտէ կը նայինք խնդրին։ Ընտիր նկարագիրը ստակ է, մեծ դրամագլուխ է։ Այսօր մեր առեւտրական շրջանակին մէջ մեծագոյն պէտքն է մտացի մարդոցմէ աւելի, կամ գէթ անոնց չափ, ուղղամիտ եւ վստահելի գործի մարդիկ։ Մեր տուրեւառին չընդարձակուելուն յայտնի մէկ պատճառը առեւտրական ուղղամտութեան հազուադէպ առաքինութիւն մը ըլլալն է։ Արդ, եթէ մեր դպրոցները կը հանեն այնպիսի անձեր որոնք ունին վստահելի նկարագիր եւ բարոյական, ասոնք առեւտրական շրջանակին մէջ անգին արգասիքներ պիտի համարուին։ Այսօր ո՞ր լուսամիտ եւ արդարակորով երիտասարդը անգործ եւ պարապ մնալու եւ թափառական պտըտելու պիտի ստիպուի։

Զօխալինք. եթէ ընտիր բարոյականը ուրիշ առաւելութիւն ալ չունենար, տարակոյս չկայ թէ գէթ մեծ հարստութիւն մ'է տնտեսականապէս։ Ուղղամտութիւնը լաւագոյն աշխարհավարութիւնն է, կ'ըսէ Անգղիական առածը։

Արդ, եթէ դպրոց մը քու զաւակներդ առնէ, 5-6 տարի դաստիարակէ եւ անոնց միտքը կրթէ եւ բաց աստի անոնց սիրտն ալ առաքինութեան մէջ հաստատէ եւ զանոնք քեզի վերադարձնէ բարւոք նկարագրի տէր եղած, շնորհակալ եւ երախտագէտ եղիր։ Այդ դպրոցը քեզի հարկւրապատիկ հատուցած է քու ծախսած ստակիդ եւ ժամանակիդ փոխարէն։ Ոչ, եթէ դպրոց մը քու զաւակներուդ շատ բան սորվեցուցած է, բայց անփոյթ գտնուած է բարոյականի մասին, գործնական կեանքի եւ զրամականի տեսակէտով քեզի նենգութիւն ըրած է։

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵՒՆ ԲԱԺԻՆԸ

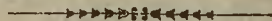
Քրիստոս իրեն հետեւողներուն յոյսերը երկնից վրայ կը հաստատէ։ Կ'իմացնէ թէ իւրենց երկրաւոր կեանքի սակաւաթիւ օրերուն մէջ բաւական դառն եւ ծանր վիճակ մը պիտի ունենան։ Եւ սակայն, խօսելով միշտ ճշմարտախօսի յատուկ ճշգրտութեամբ եւ անկեղծութեամբ, կ'ըսէ թէ նոյն իսկ այս աշխարհի մէջ մեծ սփոփանքներ, ճոխ հատուցումներ պիտի վայելեն։ Երբ Պետրոս ըսաւ, «Ոհա մենք ամէն բան թողուցինք եւ քու ետեւեդ եկանք», Յիսուս սապէս պատասխանեց. «Ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի, Մէկը չկայ որ թողուց տուն, կամ եղբայրներ, կամ քոյրեր, կամ հայր, կամ մայր, կամ կին, կամ որդիներ, կամ արտեր՝ ինծի համար ու աւետարանին համար, որ պիտի չառնէ հարիւրապատիկ հիմա աս ատենս՝ տուններ, ու եղբայրներ, և քոյրեր, ու մայրեր, և որդիներ, ու արտեր՝ հալածանաց հետ, և գալու աշխարհին մէջ՝ յաւիտենական կեանքը։» Այս է վարձքի վրայ Քրիստոսի վարդապետութեան ամփոփումը եւ լաւ է որ հասկնանք զայս։ Թերեւս դիւրին է հաւատալ այս աշխարհի հալածանքներուն և

գալու աշխարհի յաւիտեանական կեանքին : Բայց իրօք Քրիստոս ուզեց ըսել թէ իրեն հետևողները, որոնք իրեն և աւետարանին համար թողած էին սէր ու արտեր, այս աշխարհի մէջ պիտի ընդունին հարիւրապատիկ սէր ու արտեր : Այդ էր ինչ որ ան ուզեց ըսել : Այդ էր ինչ որ խոստացաւ անոնց, որոնք իրենց սիրտերը տուին իրեն՝ առանց վերապահութեան :

Հարիւրապատիկ աւելի սէր : Այդ ինչպէս կրնայ ըլլալ : Երբ արեւնակցութեան կապեր քակուին, երբ եղբայրներ և քոյրեր, հայր և մայր, կին և զաւակներ մեռնին, երթան, սիրտը սովամահ ըլլալու չէ : Ոչ, քանզի երկրաւոր սիրոյ անցնիլ երթալը երկնային սիրոյ յորդումն է, և, ո՛հ, ինչ մեծ է Յիսուսի սէրը : Ըսուած է թէ սուրբերէն ոչ մին սիրոյ քաղց կրած է : Եւ այս խօսքը ճշմարիտ ու հաւատարիմ է : Ժամանակաւ ո՛րքան ալ հարուստ եղած ըլլանք երկրաւոր սիրով և ո՛րչափ ալ աղքատ ըլլանք այսօր, կրնանք հարիւրապատիկ աւելի հարուստ ըլլալ, եթէ միայն բաց ըլլայ մեր սիրտը անհուն և կենդանի Սիրոյն առջև : Ոչ մէկ բաժանում, ոչ մէկ օտարացում, ոչ մէկ զրկում կրնայ մեզ աղքատացնել, եթէ միայն ճանշանք Քրիստոսի սէրը, որ գիտութենէ գերի վեր է : Անտարակոյս Քրիստոս ուզեց ըսել նաև թէ սուրբերու ընկերութեան մէջ սէր և սրտի պէտքերուն պատասխան պիտի գտնենք : Բայց եթէ չգտնենք ալ, եթէ նոյն իսկ առանձին մնանք մարդկային բարեկամներ չունենալով, կրնանք շատ հարուստ ըլլալ : Մարդիկ կան և շատ մարդիկ, որոնք երկրաւոր շատ քիչ սէր կը վայելեն այս կեանքին մէջ և այդ քիչն ալ երթալով կը նուազի կամ կ'անհետանայ տարիներու ընթացքին մէջ : Բայց ատկէ ինչ փաստ : «Ինչպէս Ով սէսին մէջ ալ կ'ըսէ, իմ Ժողովուրդս չեղողին իմ Ժողովուրդս պիտի կանչեմ, ու սիրելի չեղողին՝ սիրելի :»

Հարիւրապատիկ ալ աւելի արտեր : Ինչպէս

պէս կ'ըլլայ այդ : Արտեր կամ ունէ նիւթակոն ստացուած ունենալ ինչ ըսել է : Մենք կրնանք ունենալ այն բաները միայն զորոնք սեփական կը կոչենք : Ստացուած մը ստացուած է այն ժամանակ միայն, երբ մեր օգտին կը ծառայէ : Միլիոնատէր մը մեծ գրատուն մը կը գնէ և փոքրիկ ամսականով գրապետ մը կը վարձէ : Գիրքերը միլիոնատէրին համար կահ, գոյք են : Գրապետը գիտութեան ծարուի է, և ամէն գիրք իր չափովը օգնական և բարեկամ է անոր : Դարանէն վար կ'առնէ զՄիլիոնը, և կը զգայ առաւօտեան թարմ զովութիւնը : Կ'ուսումնասիրէ զՇէքսպիր : Կ'ընդունի մարդկային ազգի մեծ բանաստեղծներուն, մարգարէներուն և միւլթարիչներուն պատգամները : Արդ, ո՛վ է գրատան տէրը : Ո՛չ ապաքէն գրապետը հազարապատիկ աւելի քան միլիոնատէրը : Նմանապէս երբ մենք Աստուծոյ հետ կը կապուինք սիրելի զաւակներու յարաբերութեամբ, ամէն բանի տէր կ'ըլլանք : Սա գեղեցիկ ամառանոցը իմն չէ, բայց ես կը վայելեմ զայն : Ինծի կը վերաբերի, քանզի կրնամ իւրացնել, ինծի ծառայեցնել անոր գոյնի և շրջագիծի գեղեցկութիւնը : Ուրախ սրտով կը պտըտիմ անոր մէջ և հոգս չէ՝ թէ ո՛վ կը պահէ անոր սեփականութեան կալուածագիրը : Նմանապէս կրնանք հարիւրապատիկ աւելի սէր և հարիւրապատիկ աւելի արտեր ունենալ, որքան ալ ծայրագոյն աղքատութեան մէջ գտնուինք : Այսու ամենայնիւ երբեմն հալածանքի հետ երևութական չքաւորութիւն պիտի ըլլայ հոս : Աստուծոյ հետ մեր միութիւնը փորձի ենթարկող բան մը պիտի ըլլայ, որպէս զի գիտնանք թէ այդպիսի յարաբերութեան մէջ կը գտնուինք և այդ յարաբերութեան հաւաստիքն ընծայենք աշխարհի : Մեր ճշմարտախօսութեան մասին աշխարհը վերջ ի վերջոյ համոզողը անխախտ և կորուստ յանձն առնող հաւատարմութիւնն է :

ԳԻՏԱԿԱՆ

ԷՏԻՍԸՆ ԵՒ «Ք» ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐԸ

Նիւ Եօրքի թերթերը հրատարակած են ինչ ինչ խօսքեր, զորոնք կ'ըսեն թէ Էփիսըն ըսած է Ք ճառագայթներուն բնախօսական արդիւնքներուն վրայով: Այս հրատարակութիւններուն նայելով Էփիսըն կ'ըսէ թէ ճառագայթներուն գործած նախաճիւղներն այնպէս են որ իր բնալուծարանին օգնականներէն մին, Չարլս Տէյլի, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ եւ հարկ եղաւ կտրել անոր ձախ բազուկը եւ ալ ձեռքին մատերը: Յիշուած բնախօսական արդիւնքները ուղղակի հետեւանքն են արեան ճերմակ գնդիկներուն սպաննուելուն կամ անդամալուծուելուն: Նոյն իսկ Մր. Էփիսըն քիչ նեղութիւն կրած չէ ստամոքսի անհանգստութենէ իբրեւ Ք ճառագայթներու փորձերու արդիւնք:

Մր. Էփիսընի դիտողութիւնները կը հաստատուին Լոնտոնի Հիւանդանոցին ճառագայթագիր ճիւղին պատկանեալ երկու բժիշկներու փորձերով: Այս բժիշկները զո՞ն գացին Ք ճառագայթներուն եւ շատ սաստիկ մնասուեցան: Լոնտոնի մէջ գործածուած են կոնակնուն վրայ կապարեայ նուրբ թերթեր կրող ձեռնոցներ, բայց տեսնուած է որ ձեռքը կ'արգելուի վիրաբուժական գործողութիւն կատարելէ այն աստիճան որ հարկ եղած է թողուլ զանոնք: Տր. Ուիլսոն, յիշեալ երկու բժիշկներէն մին, որ հիւանդանոցին մէջ սովոր էր ուղղակի փորձեր կատարել յիշեալ ճառագայթներով, ըսաւ թէ մնասուելէն ետքը մինչեւ մէկուկէս տարի Ք ճառագայթներով զբաղած չէր, բայց իր ձեռքերը բուժուելու քիչ նշաններ ցուցած են: Արդարեւ ինք լրջօրէն տարակուսած է թէ իր մատերուն եղունգները երբեք պիտի բուսնին արդեօք պատշաճօրէն: Ք ճառագայթներուն տուած մնասին առաջին ակտանիչն է ձեռքերուն տառապեցուցիչ բորբոքումը, եւ անքնութիւն հանդերձ ուռեցնելով որոնք ցուրտէ յառաջ եկած ուռոցի կը նմանին: Եղունգները այն աստիճան կը ներգործուին որ անոնց կեղրոնները պալարներ կը ձեւանան: Դարմանէն ետքը եղունգը կը թուի թէ մասամբ կորսուած է: Կ'երեւի թէ մնասին այսքան յառաջանալէն ետքը ա'լ կը դադրի աճումը:

Աչքերն ալ ճառագայթներէն մնասուելու են թակայ են: Ախտաբանօրէն նկատելով, Ք ճառագայթներուն հետեւանքները հետզհետէ կ'աւելնան: Մինչեւ կէտ մը անոնք յոյժ բարեբար են. ատկէ անդին ճիշդ նոյնչափ մնասակար:

Կայ հիւանդանոցին մէջ յայտարարութիւններ

եղած են, որոնք ուղղակի կը մերժեն Լոնտոնի Հիւանդանոցին մարդոց եւ Մր. Էփիսընի փորձերը: Կ'ըսուի թէ այն զարմանալի բուժումները, որոնք կրծող վէրքերու վրայ Ք ճառագայթներու միջոցաւ եղած են Կայ հիւանդանոցին մէջ, արեան վրայ ճառագայթներուն պարարտացնող ազդեցութեան կ'ընծայեն ոմանք: Հիւանդանոցին բժիշկները կը թուի թէ կը խորհին որ Մր. Էփիսըն շփոթած է Ք ճառագայթները անդրմանիչակագոյն ճառագայթներուն հետ: Կայ Հիւանդանոցին մէջ տարին իբր 1,200 անձինք կը դարմանուին Ք ճառագայթներուն միջոցաւ, եւ պատմուած չէ ոեւէ մնասակար արդիւնք մը որ յառաջ եկած ըլլայ այդօրինակ դարմանումէ:

ՈՉԽԱՐ ԽՈՒՋՈՂ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸ

Ազարակատէրօջ համար աշխատութիւն քիչ ցնոող կազմածներուն մէջ, որոնք հնարուած են վերջին տարիներս, ամէնէն չահեկան եւ հետաքրքրաշարժ մեքենաներէն մէկը այն է որ կ'ազատէ զանիկա իր ոչխարին բուրդը հաստարակ ձեռաց խուզիչ գործիքին միջոցով խուզելու գործէն: Հիմա Միացեալ Նահանգներուն ոչխարի ազարակներուն մէջ մեքենայ մը կը գործածուի, որ նշանաւոր քանակութեամբ գործ կը կատարէ, երբ կը բաղդատուի այն մեթոտին հետ որ կը գործածուէր անցեալին մէջ: Ոչխար խուզելու սոյն մեքենան կրնայ գործածուիլ ձեռքով, շոգիով կամ երկտարական ոյժով, ինչպէս որ ուղուի: Բուն խուզիչ մեքենան բոլորովին նման է ծանօթ խուզիչին, զոր կը գործածեն սափրիչները եւ ձի խուզողները, բայց ըստ պահանջման կը զանազանի մեծութեամբ: Ունի պողպատեայ սանտր մը, բուրդը զատելու եւ թոյլ տալու դանակներուն որ անջատեն զանիկա մօրթին մօտիկէն: Կտրոցը կը բաղկանայ երեք ակոսներէ կամ բերաններէ, որոնք խուզիչին կազմածին այնպէս կապակցուած են որ ազատաբար կը շարժին: Կրնան ասոնք դիւրաւ հանուիլ սրուելու համար, երբ եւ ուղուի կամ հարկ ըլլայ: Երբ ոյժը ձեռքով հաղորդուի, արմուկ մը կը գործածուի՝ մղիչ անիւը դարձնելու համար: Արմուկի անիւը դարձնելով, մարդ մը կամ տղայ մը բաւական ոյժ կրնայ հաղորդել միեւնոյն ժամանակ երկու խուզիչ մեքենայ գործողութեան մէջ դնելու: Խուզելու գործողութիւնը այս մեթոտով այնպէս արագ կը կատարուի, որ գործաւորը կրնայ բուրդը հանել զրեթէ այնքան արագ որքան կտրոցը կը մղէ անոր մէջ: Սովորական խուզման ժամանակ խուզումը աջ ձեռքով կը կա-

ոսովարուի, կենդանին պատշաճ դիրքի մէջ պահելով ձախ ձեռքով եւ ծունկերով: Ընդհանրապէս բուրդը նախ կը խուզուի մարմինն ցած մասերէն, եւ կամաց կամաց վեր ելլելով դէպի քովերը այնպիսի եղանակով որ մորթը կը պահպանուի կնճռոտելէ եւ խորշումելէ, եւ հարթ մակերես մը կը մնայ: Ճարտար խուզիչ մը այս մեթոտով բուրդը կը քաղէ գրեթէ լիովին, եւ կենդանին կ'արձակուի մաքրուած: Այս կազմածով ճարտար խուզիչներու կատարած գործերէն ոմանք իրաւ նշանաւոր են. մէկ մարդ տասնհինգ ժամէ քիչ ատենի մէջ 360 կենդանիներ խուզած եւ 940 քաշ բուրդ հանած է այսպիսի կտրոցով մը ժամը իբր 20 ոչխար խուզելով: Միջակ խուզիչը նորահնար այս կազմածին կիրառութեան սովորելէն ետքը կրնայ առանց դժուարութեան խուզել հանել 150է մինչեւ 200 ոչխարի բուրդը մէկ օրուան մէջ, 10 ժամ գործելով: Որովհետեւ գործ մը մէկ կտրոցով կրնայ մեծ արագութեամբ կատարուիլ $\frac{1}{8}$ կամ $\frac{1}{6}$ ձիու ոյժով, 8 կամ 10 ձիու ոյժ ունեցող մեքենայ մը բաւական է ընդարձակ կազմածի մը: Ուայոմինկի մէջ հաստատուած այսպիսի գործարան մը յիսուն մեքենաներ կը պարունակէ, որոնք կրնան ժամը աւելի քան 1,000 կենդանի խուզել: Հաշուուած է թէ 100,000 ոչխար խուզելու ամբողջ ծախքը, որուն մէջ կը բովանդակուի գործաւորներուն վարձքը, մեքենային վառելիքը եւ մեքենաներուն մաշելուն եւ կտրուելուն համար ծախսուած ստակը, 20-25 տուար (4-5 Անգլ. օսկի) կ'ըլլայ, գործաւորին միջին վարձ ժամը 8 օէնթ (երկու դահեկան) տալով: Բուրդը մէկ կողմ առնելու ատեն զանիկա չեն մաքրեր. եւ յաճախ բուրդը ոչ միայն փակչուն կ'ըլլայ այլ նաեւ բարակ աւազով լեցուն: Բայց գործը այնպէս մաքուր կը կատարուի որ, երբ բուրդը մէկ կողմ կ'առնուի, կենդանիին մորթը սկրթուկ մը անգամ չունենար: Ոչխարաբոյժ մը, որ հազար ոչխարներու հօտ մը ունի, իր խուզելու ամբողջ գործը կրնայ կատարել տղու մը օժանդակութեամբ միայն, որ պէտք է դարձնէ մեքենաներէն մէկը: Այս է պատճառներէն մէկը մեքենային գործածութեանն այնքան ծաւալելուն, ոչ միայն ընդարձակ ազարակներու մէջ, այլ նաեւ աւելի փոքր տեղեր, ուր միայն ձեռքի ոյժը բաւական է: Այս կազմածը այնքան ծաւալած է Միացեալ Նահանգներուն մէջ փոխանակ ձեռքի հասարակ խուզիչին, որ այս վերջին գործիքը մօտաւոր ապագայի մը մէջ այնքան անգործածելի պիտի ըլլայ որքան շատ

ուրիշ գործիքներ, որոնք տասը տարի առաջ անհրաժեշտ կը նկատուէին երկրագործութեան համար:

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՇԻՆՈՒԱՅ ԿՈՒՌՔԵՐ

Գերմանիոյ մէջ ամէն տարի հազարաւոր կուռքեր կը շինուին, եւ շատ մը պզտիկ չաստուածներ եւ ֆէթիշներ, որոնց կ'երկրպագէ Ափրիկեցի վայրենին, Անգղիոյ Պրմիկըմ ձեռներէց տարազագործ քաղաքէն կու գան: Մր. Ֆ. Փուլ, Ֆիլատէլֆիացի միսիոնար մը, ցաւալի գիւտ մը ըրած է թէ Քրիստոնեայ ազգերը, որոնք այնքան բաղձացող են Արեւելքի խաւարեալ կուպաշաները դարձի բերելու, կը հայթայթեն բաւական թուով փայտեղէն արձաններ որոնք ուղղակի միջոց են շարունակելու այն նոյն կրօնքները, գործնք բնաջինջ ընել կ'աշխատին միսիոնարները: Ֆիլատէլֆիոյ մէջ կայ կուռքի գործարան մը, որուն տնօրէնն է Գերմանացի մը: Անոր գլխաւոր վաճառանոցն է Հընդկաստան, մեծ մասամբ այն պատճառաւ որ անոր շինած արձանները Պուտտաներ եւ Կանէզաներ են: Այս գործարանին մէջ ամէն մեծութիւններով եւ ամէն նիւթերէ Պուտտաներ կը շինուին ամէն գիւնիւրով ծախուելու համար: Սպիտակ մարմարինէ Պուտտա մը մեծապին չաստուած կը համարուի: Անոր արժէքը կրնայ զրուիլ տասնչափի համեմատ, վասն զի կը թուի թէ անոր գինը 11 օսկի է եթէ բարձրութիւնն է երկու ոտք. պայմանաւ որ նախագաղափարները ճիշդ ըլլան, վասն զի Հնդիկ կրօնասէրները աւանդութիւններու մանրամասնութեանց կարեւորութիւն կ'ընծայեն: Պուտտաները կը շինուին Սիւմբուոց մէկ Պուտտային ճիշդ օրինակին համեմատ, որ գտնուած չաստուածին ամէնէն ճիշդ նմանութիւնը կը նկատուի:

Կանէզա չաստուածը, որուն չորս բազուկները եւ փղի գլուխը ծանօթ է Հնդիկ զիցաբանութեան ուսանողին, նոյն իսկ Պուտտայէ նուազ մեծածախս անձնաւորութիւն մը չէ: Կանէզայի առեւտրական արժէքը զանազան է: Պարզ եւ անզարդ Կանէզա մը կրնայ գնուիլ 11 օսկիի: Եթէ անոր աստուածային արժանապատուութիւնը բարձրացուի զարդարանքով, չաստուածը կրնայ արժիւ 16½ օսկի: Պուտտաներուն նման Կանէզայի արձանները ստրկօրէն կ'ընդօրինակուին ճշգրիտ նախագաղափարէ մը. վասն զի ամէն մէկ երիզ, ամէն մէկ գոյն, ամէն մէկ զարդ նշանակական իմաստ մը կը կրէ: Եթէ գոյնի մը չուք թիթեւակի անձիւն ըլլայ, կամ եթէ զարդ մը անձա՛ կերպով

դրուած ըլլայ, կրնայ Հնդկին բոլորովին անարժէք ընել ամէնէն նկարագեղ Կանէզան կամ Պուտտան: Փոքրիկ փայտեղէն չաստուածները, որոնք աղքատներուն կը ծախուին, թէպէտ նմանապէս մանրամասն ուշադրութեամբ կը պատրաստուին, այնչափ ճոխապէս զարդարուած չեն: Յիշեալ գործարանին մէջ շինուած կուռքերը ոչ միայն գեղարուեստական յատկութենէ զուրկ են, այլ եւ կը շինուին ինքնաշարժ մեքենաներով: Բայց, որ յռեգոյնն է, մեքենայով շինուած աժան կուռքերը Գորէական մեհեաններէն կը արուին կրօնական պաշտօնեաներէն իւրաքանչիւր երկրպագուի, որ մեհեաններուն դրան առջեւ դրամ մը կը ձգէ Պուտտայականներուն հնազարեան սովորութեան համեմատ: Միսիոնարները իրաւամբ դառնապէս կը հակառակին կուռքերու սոյն տուրեւադին: Բայց Գորման Ֆիլաթէլֆիացին հակառակ ամէն բողոքներու կը շարունակէ իր գործը:

ՀԵՂՈՒԿ ՔԱՐԻԻՂԻ ՄԹԵՐՈՒՄ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Հետեւեալը Ռուսիոյ մէջ քարիւղ մթերելու մեթոտին մէկ նկարագրութիւնն է.

Ռուսիոյ մէջ քարիւղը կը մթերուի ջրին մէջ: Եթէ առ ձեռն չդառնուի բնական ջրի կոյտ մը, գետինը կը պեղուի եւ պեղուած փոսը ջրով կը լեցուի: Այս արհեստական լճին կեղրոնը բոլորակ կարգ մը դոյլեր կը շինեն, որոնցմէ կը կախուի յատակ չունեցող մեծ սան մը բարակ երկաթ թերթէ շինուած: Այս սանը կարելի ամէնէն բարակն է, եւ կրնայ շինուիլ անջրանցոյց: Վերի կողմը քիչ մը բարձր կը թողուի ջրին երեսէն: Իւղը կը հոսի խողովակէ մը սանին մէջ, եւ ջուրէն թեթեւ ըլլալուն համար կը լողայ ջուրին երեսը: Երբ իւղը ներս կը վազէ, ջուրն ալ դուրս կը վազէ սանին ներքեւէն: Ասիկա շատ պարզ կարգադրութիւն մըն է: Որովհետեւ ջրին դրսէն դէպ ի ներս ըրած ճնշումը նոյն է իւղին դէպ ի դուրս ճնշումին հետ, սանին ձեւը չաւրիւր, եւ ուստի կրնայ շինուիլ օղակ նիւթէ որ կ'արգելէ իւղին կորուստը: Աւագը եւ աղտեղութիւնը որ ջրհանով կը պարպուի իւղի հորէ մը եւ կը հաւաքուի սաներուն յատակը, անհանգստութեան անվերջանալի պատճառ են: Այս կարգադրութեամբ աւագը կ'իջնայ լճին յատակը, եւ իւղը կը զտէ ինքզինքը: Դարձեալ, եթէ իւղի սան մը կրակ առնէ, կարելի է փրկել իւղը՝ ջրհանով քաշելով յատակէն: Իւղը կը վառի ջրին մակերեսը միայն եւկրակը կը մարի:

ՌՈՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹՈՆԴՐԱԿԵՑԻՔ ԵՒ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Շար. Դաւիթ Բիւէն Է Վէլ)

Պատմականապէս հաստատ իրողութիւն է որ Կովկասու արդի բողոքականքս, որ ամէնքս ալ Լուսաւորչական եկեղեցու խոտակրօն անդամներ էինք, յիշեալ Աւետարանական քարոզիչներու միջոցաւ Աւետարանականութիւնը ընդունեցինք եւ Շամախի, Շուշի, Բագու մեր դաւանութեան եկեղեցիներ կազմեցինք, որ մինչեւ այսօր կան: Իսկ Ալեքսանդրապոլ, Երեւան եւ այդ քաղաքներու շրջակայքը տարածուեցաւ բողոքականութիւնը թէեւ ոչ առանց այն միսիոնարաց աղեցուցութեանը, բայց գլխաւորապէս Ալեք—Շիրինի միջոցաւ: Այս անձը մի նշանաւոր երգիչ էր ու բանաստեղծ: Ունէր իր խումբը եւ աշակերտները: Սազը ձեռքին կը պտտէր քաղաքներն ու գիւղերը եւ բարձր բարոյական եւ կրօնական խրատներ կ'երգէր: Իրեւ բարեպաշտ Լուսաւորչական ուստի կ'երթայ Երուսաղէմ, եւ հոն կը հանդիպի Բողոքական գրածախի մը, որ այլեւայլ գրքերի հետ Ամբրիկացի միսիոնարաց Հայերէն գրքերէն ալ կը ծախէր: Ասոնցմէ կ'առնէ մի քանին եւ մեծ զգուշութեամբ կը բերէ իր բնավայրը, ուր այդ հեղինակութիւնները՝ Աւետարանի պարզ վկայութիւններովը հաստատուած՝ կարգալով խորապէս կը համոզուի եւ կը սկսի այնուհետեւ ապաշխարութիւն, հաւատք, նոր ծնունդ երգել եւ իր աշակերտներուն ալ նոյն զուտ Աւետարանական ճշմարտութիւնները սովորեցնել, որոնցմէ մին է Ալեքսանդրապոլցի Մալի մականունով կոչուած Ալեքը, որի երգերի հաւաքածոն հարիւրէ աւելի հոգեւոր երգերով տպուած է ի Բագու: Եւ յետոյ Կարսի Հայ Աւետարանականներու հետ յարաբերութեան մէջ մտնելով, անկէ անտուկներով գրքեր բերեր կարդացեր եւ Աւետարանականութեան մէջ հաստատուեր են: Մեր յիշեալ հնագիտական Ժողովքի մէջ ի հերքումն Երիցեանի խօսած բանի մէջ աս ալ չեղտեցինք, թէ որպէս զի մեր Հայ դիտնականը ուսումնականօրէն ապացուցած ըլլար, որ այսօրուայ Կովկասցի Բողոքականքս Թոնդրակեցի աղանդաւորաց հարազատ զաւակներն ենք, պարտ էր Լ, Թ, Ժ դարերէն սկսելով պատմականօրէն ապացուցանել թէ Թոնդրակեցութիւնը ի՞նչպէս դարէ դար, սերունդէ սերունդ յաջորդելով չլթայի պէս օղ օղի փակած հազար տարի տեւեր եւ այժմ ԺԹ դարուս վերջերը Ռուսա—Տաճկական սահմանադիւր վրայ երեւցեր է: Բայց Ասողիկ, Լաստիվերացի

կամ Գրիգոր Մազիստրոսի հայնոյալից ասացուածներէն միայն մի քանի սեւաթոյր գաղափարներ յերկրելով 7, 8, 9 հարիւր տարիներու վրայէն թուիլ եւ մէկէն ի մէկ պատմական պարզ եւ ստոյգ ճանապարհով կտկրաւ մտած Բողոքականութիւնը Թոնդրակեան աղանդ կոչելը հակառակ է գիտութեան բոլոր կանոններուն :

Այսօր միեւնոյն հակադարձաբանական սխալմանց մէջ ինկած է Պ. Խաչկոնց Բողոքականութեան, նոյն իսկ Լուծերի եւ միւս բարեկարգչաց տիեզերահռչակ գործքերուն՝ Թոնդրակեան ծագում վերագրելով : Պարոն յօդուածագիրը Բիւլուլիի հաւանական է որ թերթի մը մէջ կարդացած ըլլայ երիցեանի մտքերը, զորս կը կրկնէ առանց քննելու : Թէ ինչ կը հաւատային Թոնդրակեցիք, այսօր ոչ ոք գիտէ : Ուրեմն ինչպէս կարելի է դառել եւ դատապարտել՝ առանց իրական ստոյգ փաստեր ունենալու : Թէեւ Արիստակէս Լաստիվերտցին Թոնդրակեցեաց մասին խօսած ատենը իր ինքն եւ ի Գլխոյն մէջ Յակոբոս եպիսկոպոսի վերաբերմամբ ծանր ածականներ կը գործածէ, օրինակի համար՝ «անդրանիկ արքանեակն եւ համաշուկն հօրն ամենայն չարեաց», «կեղծաւոր», «վատշուկ», անոր կրօնքին կ'ըսէ «մծղնեայ» եւ ուրիշ տգեղ յիշոցներ կը թափէ վրան եւ վերջապէս գոհնիկ ու անգրական ոճով կը յիշէ անոր մահը, թէ «մեռաւ իբրեւ զէշ, եւ թաղեցաւ իբրեւ զգէշ» : Նոյն ժամանակի Սարգիս Կաթողիկոսն ալ, կը գրէ Լաստիվերտցին, «կոչէ առ ինքն քաղցրական բանիւք» (1) զթշուառական անձն, եւ ըստ արժանւոյն հատոյց նմա : քանզի ի քահանայական կարգէն լուծեալ եւ աղուեսադրոշմ կերպարանօք խարան յերեսս նորա եղեալ... հրամայէ ի բանտի արգելուլ զամենաթշուառ անձն» : Եւ աւելի զգուշի խօսքերով կը դրօշմէ Լաստիվերտցին մի ուրիշ Թոնդրակեցի կունծիկ անունով անձն, «չնանուն արեղայ», «անդրանիկ սատանայի եւ շտեմարան խորհրդոց նորա», «Ժիր մշակ սատանայի, «ծուխ հնոցի դեհննոյն մշտաբորբոք ընդ բերան նորա ելանէր», եւն :

Բայց այսպիսի դառնութեամբ լեցուն մարդկանց վկայութիւնը ո՞րքան արժէք կարող է ունենալ : Բնաւ եւ ոչինչ : Ընդհակառակը, այս յիշոցները հզօր փաստեր են բուն Լաստիվերտցուն իրեն, Սարգիս Կաթողիկոսին եւ այն ժամանակի բոլոր Հայ եկեղեցականաց դէմ, եւ մեծ գովասանքներ են Թոնդրակեցեաց համոզմանը եւ օրինակելի համբերութեանը : Մատենագիր մը իր մեծ գիրքին Բ հատորին մէջ երես 886-887 այսպէս կը գրէ. «... Նախ առաջինն Յովհաննէս հայրապետ Սվայեցի... յետ

Յովհաննէս եւ ալ հայրապետը Հայոց մինչեւ ի Պետրոս Գետադարձ, նոյնպէս եւ ամենայն եպիսկոպոսք եւ վարդապետք ազգին միշտ նշովիւք հերքեցին զնոսա... հալածէին զնոսա յորջ իւրեանց ի Թոնդրակ : Զոմանս տային այլեւ, զոմանս ինչպէս, զոմանս քանակո՞ծ առնել, ոմանց ալ հանել, եւ ոմանց ի ճակարակութեամբ խորանս քնել, եւ զայլս այլով օրինակաւ իբրեւ զար քաղանս հալածականս առնել» : Գրիգոր Մազիստրոսն իր խտաբարոյութեամբ շատ չարչարեր ու տանջեր է այդ անպաշտպան Հայերը, թող սխալ դաղափարներ ալ ունեցած ըլլան : Եւ ի՞նչ էր Թոնդրակեցեաց աղանդը եւ ծուռ հաւատքը : Այդ մասին շատ բան չենք գիտեր : սակայն Լաստիվերտցին վերոյիշեալ Յակոբոսի մասին կը պատմէ թէ «այսպէս ուսուցանէր թէ որ ինքն իւրով անձամբն՝ որով մեղաւն եւ նովիմք չապախարեաց, նմա ոչ յիշատակը օգնեն եւ ոչ պատարագը... եւ զանասունն բերեալ առաջի կացուցանէին եւ այսպէս ասէին, «Այ տառապեալ չորքոտանի, թող թէ նա գիւր ժամանակն մեզս արար եւ մեռաւ, դու զինչ մեղար, որ ընդ նմա մեռանիս» : Մենք այսպէս համոզուած ենք, որ վերջապէս ամէն մի փոքր ինչ խորհող Հայ աս խօսքը պիտի ըսէ ամէն մի մատաղացու անասունի երեսին, որ մէկն ուզէ զանիկա զոհել մի հանգուցեալի մեղաց թողութեանը համար :

Տգիտութեան դարերն անցան, Հիմա գիտականապէս դատենք : Յիշոցներու, անէծքներու դարերն անցան : Ազնիւ լեզու գործածենք : Անկողմնակալ քննենք, փաստերով խօսինք, անաչառ դատենք :

Վառնա

ԱՐԻ. ԱՄԻՐԱՆԵԱՆՑ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԽՆՈՒՍ

Կարնոյ Սթէյշնի միսիոնար Վեր. Մր. Բ. Ս. Սթէյշնիլթըն թուէս իբր երկու ամիս առաջ իր տիկնոջ եւ Միւ Պուլնէլի հետ Վան միսիոնարական ժողովի գնաց : Անկէ Պիթլիզ դարձաւ եւ հոն ալ քանի մը օրնր մնաց : Պիթլիզէն նամակ մը ստացայ միսիոնարէն, որով կը գրէր թէ Խնուսի եկեղեցիներուն այցելութիւն մը տալ կ'ուզէ, եւ այս առթիւ զիս կը հրաւիրէր թարգմանութեան պաշտօն վարելու համար Օգոս. 23 (Ն. Տ.) կիրակի օրը Խնուսի Հարամիկ գիւղը գտնուիլ : Կարինէն մեկնեցայ Օգոս. 19ին եւ 21ին Հարամիկ հասայ : Հոն հասաւ նաեւ միսիոնարը 2 ժամ

վերջ։ Մեր այս այցելութեան առթիւ օգտակար սեպեցի խնուսի վրայ հարեւանցի տեղագրական մը գրել ու Հայ Աւետ. եկեղեցիներուն եւ կրթական գործի մասին տեղեկութիւններ հաղորդել Աւետ. Բերքի ։

Խնուսի գաւառը իր բարեբերութեան, արգասաւորութեան, առողջ կլիմային. եւ ջրաշատութեան կողմանէ եղական է։ Հոն հունձքը առատ ու բարեբեր է։ Կոտ մը ցորենը (8-10 քաշ) 2 դահի կը ծախուի։ Ժողովուրդը կը զբաղի երկրագործութեամբ։ Ամէն գիւղացի ունի իր արտը որ կը սերմանէ, կը հնձէ եւ իր տանը տարեկան ուտելիքը ձեռք կը բերէ։ արջառն ու ոչխարը, որմէ տանը իւղը, մածունն ու օրական ուտելիքը կը ստանայ։ Իսկ զգեստի եւ այլ տնական պէտքերու կարօտութիւնը կը լեցնէ աւելցած արմատիքէն կամ իւղէն մաս մը ծախելով։ Մեղուաբուծութիւնը ընդհանրացած է Խնուսի գիւղերուն մէջ, եւ բնակչութեան մեծամասնութիւնը ունի մեղուանոց, որով ոչ միայն տան համար առատ մեղր կը ստանայ, այլ մաս մըն ալ կը ծախէ եւ գոյացած դրամը ուրիշ առանձին ծախսերու կը յատկացնէ։ Վերջապէս հոն ապրուստը շատ դիւրին է, բաւական է որ մարդ մը ունենայ քանի մը կոտր ցանելու արտ, բնակավայր մը, 1-2 հատ կով կամ ոչխար, քանի մը փեթակ եւ ոչխատելու կամը ու արիութիւն։

Խնուս-Բերդի եւ հետեւեալ 4 գիւղերու մէջ Աւետարանականութիւնը մուտ գտած է բաւական տարիներէ ի վեր։

Խնուս-Բերք. Բնակչութեան առեւտուրը Հայոց ձեռքն է եւ նուազ։ Ասկէ առաջ Խնուսի կաւոր դաշտը առանց առաջնորդի կը մնար, սակայն այժմ առաջնորդ կարգուած է Արմաշական Մերութեան Վարդ.։ Նորընտիր առաջնորդը թեմական այցելութիւններ կ'ընէր երբ մենք ալ հոն էինք։ Մր. Սթէյփըլթընի հետ իրեն այցելութիւն մը տուինք եւ զո՞հ մնացինք իր ցուցած հիւրասիրութենէն։ Մանաւանդ աւելի ուրախ եւ զո՞հ եղանք լսելով որ Զէվիրմէցի Լուսաւորչականները խրատեր է որ Հայ Աւետարանականաց հետ սիրով ու եղբայրաբար վարուին։ Լուս. եկեղեցին եւ դպրոցը իրարու կից են, իսկ առաջնորդարանը Հայ Աւետարանականաց դպրոցին։ Իցիւ թէ նիւթական չէնքերու մրացման հետ հոգեւոր սիրալիր յարաբերութիւն ու մերձաւորութիւն ալ գոյանայ այս երկու համազգիներու մէջտեղ։

Կը ցաւինք ըսել թէ հոս Աւետարանի գործը յառաջացած չէ։ Բարոզիչ չկայ ու «Աստուծոյ հօտը» ցիրուցան եղած է։ Միայն եղբայր մը երբ հոն

գտնուի, ժողովներու կը նայի եղեր։ Սակայն ուրախ ենք որ կայ վարժուհի մը որ կ'ուսուցանէ 58 երկսեռ աշակերտներու։ Միսիոնարը այս վարժուհիին 6 ոսկի կը վճարէ տարեթոշակի համար, իսկ մնացածը տղայոց վճարած թոշակներէն կը գոյանայ։ Ուրախ ենք որ վարժուհին, Տիկին Սառա, կանանց ժողովի եւ կիրակնօրեայ դասի կը նայի։ Կիրակնօրեայ դասին բացի դպրոցի աշակերտներէն միջին հաշուով 20ի չափ կիներ ներկայ կը գտնուին, ըսուեցաւ։

Հարաւ. Խնուս-Բերդի արեւելեան կողմը դաշտագետնի մը վրայ կը գտնուի այս գիւղը, Իսլամ եւ Բրիտանեայ բնակիչներով, Լուս. եւ Բողոք.։ Լուս. Հայեր ունին եկեղեցի եւ քահանայ մը։ Թէեւ շատ գիւղերու մէջ կրթական գործը բարձի թողի եղած է, սակայն ուրախ ենք որ այս գիւղացիները ունին դպրոց մը 60 աշակերտներով։ Դասատու մը եւ օգնական մը կը վարեն կրթական գործը։ Բողոքականները 20 տունէ կը բաղկանան, եւ լոստիս նայելով 40 տարիէն աւելի է որ հոս մուտ գտած է Աւետարանականութիւնը։ Ունին ժողովարան եւ յարմար երիցատուն մը։ Եկեղեցւոյ երկսեռ անդամոց թիւը 23 է։ Կիրակնօրեայ դպրոցը ձմեռը 60 երկսեռ աշակերտներ կ'ունենայ։ Այս ձմեռ 20ի չափ աշակերտներով դպրոց մը ունեցած են, որուն նայած է բնիկ դասատու մը։ Կիրակի կէսօրին քարոզեց միսիոնարը երկսեռ խումբ բազմութեան մը ներկայութեանը։ Երեկոյին Հաղորդութեան Սեղան բացաւ եւ 3 փոքրիկներ մկրտեց։ Աս տարուայ համար դեռ քարոզիչ կամ դասատու չունին։ Միսիոնարը ըսաւ ժողովուրդին որ շուտով իրենց որոշումը տան քարոզիչի մը ընտրութեան համար, եւ խոստացաւ պէտք եղած օգնութիւնը տալ։

Զէվ. Զ. Այս գիւղին Լուսաւորչականները ունին եկեղեցի մը հին, հոյակապ։ Դպրոց ոչ։ Բողոքական Հայեր ունին ժողովարան, դպրոց, երիցատուն եւ քարոզիչ, որ ձմեռներն ալ կը դասախօսէ 20 աշակերտներու։ Շաբաթ օր այցելեցինք հոս, եւ երեկոյին միսիոնարը քարոզ մը խօսեցաւ։ 12 անձեր ուղեցին եկեղեցիին միանալ, սակայն որովհետեւ եկեղեցւոյ միայն 2 անգամ կար, եւ ոչ եկեղեցական տոմար, ոչ ալ հաւատոյ դաւանանք, միսիոնարը գտնուեց խրախուսեց հոգեւորապէս եւ յայտնեց թէ 4 կամ 6 շաբաթ վերջ կրկին իրենց այցելութիւն մը պիտի տայ, եւ այն ժամանակ իր հետ բերելով նաեւ եկղ. տոմար եւ հաւատոյ դաւանանքը, զիրենք եկեղեցին պիտի ըն-

դուների ու Տէրոջը Սեղանը բանայ : Կիրակի առաւօտ կրկին այցելեցինք եւ առաւօտեան պաշտամունքը կատարեցինք : Այս տարի վարժուհի մըն ալ պիտի ունենան :

Խաղա՞ . Այս գիւղը Խնուս-Բերդի հիւսիսային արեւելեան կողմը լեռնային գիրքի մը վրայ շինուած է : Բնակիչներէն Լուսաւորչականները ունին եկեղեցի մը անշուք եւ քահանայ : Կ'երեւի թէ անոնք կրթական գործին կարեւորութիւն չեն տար , որովհետեւ երկար տարիներէ ի վեր զպրոց չունին : Բողոքական Հայերը 12 տուն են , ունին զպրոց մը , որ իբր աղօթատեղի ալ կը գործածուի : Քարոզիչ չունին եւ ոչ ալ դասատու : Երկուշաբթի օր այցելեցինք հոս եւ եղբոր մը տան մէջ աղօթաժողով ունեցանք : Միսինարը տղու մը տարեկան ծախքին կէսը տալ խոստացաւ , որպէս զի գայ եւ Կարնոյ Ամերիկ . Որբանոց-զպրոցի մէջ ուսանի ու յետոյ դասատուութեամբ դաւադի գիւղին մէջ : Եղբայր մը յուսադրեց իր զաւակը զրկել այդ նպատակին համար :

Հեղինակ . Հարամիկի արեւմտեան կողմը կը գտնուի : Այս գիւղին մէջ միայն մէկ տուն Բողոքական կայ , որ ամուր պահած է իր հաւատքը եւ ամէն օր ընտանեկան աղօթք կ'ունենայ : Կիրակի օր Ձէվրմէէն հոս ալ այցելեցինք եւ այս եղբոր տունը աղօթաժողով ունեցանք :

Վեր . միսինարը , ի նկատ առնելով թէ այս գիւղերը քարոզչի եւ դասատուի պէտք ունին , գիւղացիներուն ըսաւ թէ , եթէ կ'ուզեն իրենց տղաքը նուիրել Աստուծոյ գործին ու Կարնոյ Ամերիկեան զպրոցը կը զրկեն ուսանելու համար , անոնց ծախքին կէսը կը հոգայ : Երեք ծնողքներ խոստացան զրկել իրենց տղաքը : Կը յուսանք թէ ուրիշներ ալ պիտի ջանան օգտուիլ այս գեղեցիկ պատեհութենէն :

Դիւրաւ կրնայ մակաբերել ընթերցողը թէ Խնուսի դաշտին այս գիւղերուն մէջ Աւետարանի գործը խոստմնայից է ու հսկայաքայլ կրնայ յառաջանայ , թէ «Հունձքը շատ է , բայց մշակները քիչ » Եթէ ըլլան բանիբուն ու Աստուծոյ Հոգիովը լեցուն քարոզիչներ այս գիւղերուն մէջ ու հիմնուին կանոնաւոր զպրոցներ Աւետարանի հիման վրայ հաստատուած , կը հաւատամ թէ Աւետարանի գործը շատ պիտի յառաջանայ այս տեղերուն մէջ : Սակայն աւաղ որ մշակներ կը պակսին , ուրեմն աղօթքնք «Հունձքին Տէրոջը , որպէս զի մշակներ հանէ իր հունձքին համար »

Կարին

Ա. Կ. ԹԻԻԹԻԻՆՅԱՆ

Սեպտ. 1, 1903

ՏԵՐԳԵԽԱՆՔՅԻ ՏԵՐ ԹԱԴԵՈՍ

[Կը ցաւինք որ հետեւեալ նամակը աչքէ վրիպելով ուշացաւ հրատարակուելու : 22-23 տարի անցած ըլլալու է մեր ի Տէրգեւանք վերջին այցելութենէն ի վեր : Բայց լաւ կը յիշենք Տէր Թադէոսի հաճելի դէմքը եւ սիրալիր ընդունելութիւնը որով միշտ կը մեծարէր մեզ : Իր որդիները , Դանիէլ եւ Դաւիթ , սրամիտ եւ սիրուն մանչեր էին այն ժամանակ եւ շատ կը սիրէինք զանոնք : Տէր Թադէոս պատուական Քրիստոնեայ մ'էր , արժանի բոլոր գովեստին զոր մեր թղթակիցը կ'ընէ անոր նկատմամբ :

Խճ. Ա.-Է.

Այս գիւղը Մուշէն մէկ ժամ հեռու է դէպ արեւելք : Տէրգեւանքին մօտիկ կայ մատուռ մըն ալ Սր . Թորոս կամ ներքին վանք , որոյ անուամբ կոչուած է գիւղը : Հոս Բողոքականութիւնն սկսած է 1869էն ի վեր ձեռամբ հանգուցեալ սոյն քահանային հանգուցեալ եղբայր Պ . Մկրտիչի , որ ինքն ալ լուսաւորուած էր ի Կ . պոլիս : Սա կը հալածուի շատ իր կրօնական նոր վարդապետութեան համար , բայց նախանձաւորութեամբ վառուած , զիշեր եւ ցորեկ կը քարոզէ : Բայց իր մեծ փափաքը կ'ըլլայ իր մեծ եղբայր Տէր Թադէոսը իր կողմը շահիլ : Աստուած իր հաւատարիմ ծառային այս փափաքը կ'օրհնէ եւ անոր եղբոր տաղանդը կը շահագործէ վերջապէս : Պ . Մկրտիչ հանգեաւ ի Տէր 1894ին , իր որդին Պ . Արսէն այժմ կ'ուսանի Պիթլիզու Բ . Վարժարանին մէջ եւ յուսալից եմ թէ իր հօրը տեղը պիտի ընէ :

Գալով Տէր Թադէոսի , որոյ համառօտ կենսագրութիւնը կ'ուզեմ տալ , արդէն ճշմարտասէր եւ անկեղծ մարդ էր : Իր եղբոր քարոզութենէն եւ անոր Պոլիսէ բերած Սուրբ Դրքէն յաղթահարուեցաւ ու սկսաւ հրապարակաւ քարոզել , Ժողովուրդը , տեսնելով թէ այլեւս իր քահանան օրքան զօր կը հակի դէպ ի Բողոքականութիւն , կը սկսի սաստիկ ատեղ եւ հալածել զայն : Մեր նորընծայ եղբայրը շարունակեց համարձակ քարոզել , իրեն համոզման մօտ եղող կղերներու հանդիպած ատեն , առանց ծածկելու կը յանդիմանէր զանոնք : «Դուք կեղծաւորութեան ծածկոցին տակ կ'ապրիք » կ'ըսէր , «եւ չէք ուզեր ձեր պատիւէն զրկուիլ » 1883ին Պիթլիզու Աւետարանական Գործադիր Ժողովոյ որոշմամբ ծննդավայրս ձգելով փոխադրուեցայ Տէրգեւանք : Առաջին մարդը որու ձեռք սեղմելու պատիւն ունեցայ՝ մեր նորընծայ (*) եղբայրն էր : Առա-

(*) Այդ տունը կրեց մինչեւ իր կենաց վերջը :

ջին անգամ տեսնելու շատ տարօրինակ թուեցաւ ինծի, որովհետեւ կղերի կերպարանք ունէր, բայց երկրագործի հագուստ։ Եւ ի մօրուքով, կարմիր եւ ժպտուն դէմքով վայելչակազմ եւ քաջառողջ էր։ Մագնիսի նման զիս իրեն քաշեց։ Սիրեց եւ սիրուեցաւ։

Այն, Աստուծոյ հաւատարիմ եւ անկեղծ ծառայ, ես քու վիճակդ ոչ թէ քեզմէ հասկցայ, այլ եւ օտարներէն։ Քու առջի վիճակդ այնչափ աղքատիկ էր որ մինչ իսկ օրական հացի կարօտ էիր։ Եթէ կայ մէկը, որոյ կրօնքը դրամն ըլլալու էր, անիկա պէտք է որ դուն ըլլայիր։ Քահանայական պաշտօն ձեռքդ անցած էր։ Եթէ այլոց ձեռք մէկ գիւղ չլինար, դուն երկու գիւղ ունէիր։ Կրնայիր տղրուկի նման ծծել եւ միանգամայն պատուոյ դագաթնակէտին վրայ բազմիլ։ Սակայն դուն այն տեսակ մարդերէն չէիր։ Քաւ լիցի։ Դուն քու անմահ հոգեւոր արժէքը ճանչնալով չուզեցիր որ այլոց քրտինքով ապրիս։ Դուն քու երեսիդ քրտինքով փնտոցիր քու հացդ եւ խղճի մաքրութեամբ պաշտել քու Աստուծոյ, եւ անա մարգարիտ փնտոց վաճառականին նման գտար։ Ու երբ գտար, քու բոլոր ունեցածդ, շահդ, պատիւդ, ծախելով գնեցիր։ Այնուհետեւ Աստուծոյ մեծ օրհնութիւնը բռնի յափըշտակեցիր։ Աստուծոյ տուաւ քեզի երկնից ցօղէն եւ երկրիս պարարտութիւնէն։ Կ'ըսէին թէ քու առջի բնակութիւնդ չորս մարդու չափ ընդունելու խրճիթ մ'էր, բայց այժմ ընդարձակ տուներու տէր եղար։ Գոմէշ եւ ոչխար, հող եւ կալուած ունեցար։ Հետեւապէս քու դաւադանովդ անցար Յորդանանէն եւ այժմ երկու խումբի տէր եղար։» մէկ խումբը Արեւմտեան կիսագնդին վրայ, միւսը՝ Արեւելեան։ Քու որդիդ Պատ. Դաւիթ, Պիթիլիու բարձր վարժարանի ընթացաւարտ եւ Եփրատ Գոլէճի կրտսեր կարգէն, բարեսէր անձի մը շնորհիւ Մր. Մուտիի վարժարանը մտաւ Ամերիկա, յետոյ գոլէճ եւ յետոյ Աստուծաբանական ճեմարան, որմէ պատկուեցաւ պատուաւոր վկայականով եւ այժմ Ժողովրդի մը սիրեցեալ քարոզիչն է։ Միւս խումբը է Պ. Դանիէլ, իր հօր աշխատակից եւ հայրենական «օճախ»ը չէն եւ պայծառ պահող։ Ով սիրեցեալդ ի Բրիտանոյ, Աստուծոյ ամէն օրհնութեամբ պատկուեցար։ Դուն ճշմարտեղ կտտարեցիր, հաւատքդ պահեցիր։» Գնա խաղաղութեամբ, որպէսզի «փառաց պատկը ալ ընդունիս»։

Չորս տարի առաջ, երբոր Խարբերդ փոխադրուելու պատրաստուած էինք, գիւղին մեծ եւ փոքր եղբայրները, Լուսաւորչական թէ Բողոքա-

կան, զմեզ շրջապատեցին վերջին հրաժեշտ տալու։ Կարգը եկաւ իմ սիրեցեալ նորընծայ եղբորս։ Անոր ձեռքը բռնած սպասեցի գիւղին քահանայ Տ. Մովսէսի «Տէր ուղղեալ» մաղթանքին։ Բայց անյաբօրէն նորընծային երեսը կը դիտէի, կարծես թէ նախազգալով որ մեր վերջին տեսութիւնը պիտի ըլլար այն։ Եւ անա խորհածս կատարուեցաւ։ Տէրգեւանքի եղբայր մը կը գրէ թէ «Մեր նորընծայ եղբայրն ալ մեռաւ»։ Այն, աննենդ Խորայէլացի, անուշիկ եղբայր, ինտո՞ր կրնամ մոռնալ զքեզ։ Արդարեւ քեզ չճանչցող քիչ մարդ գտնուեցաւ։ Բայց ես զքեզ ճանչցայ թէ՛ ներսէն եւ թէ՛ դուրսէն։ Դուն ինքզինքդ թագուն կը պահէիր, երկրագործութեան լաթերով կը ծածկուէիր։ Բայց ես լաւ գիտէի թէ քու կուրծքիդ տակ Քրիստոսի սիրոյ գանձերը կը պահես։ Դիչերուան խոր լուսթեան մէջ քու արտասուալից աղօթքդ կը լսէի, մինչ դուն բնաւ լուր չունէիր թէ զքեզ գիտող կար։ Բայց քու փնտոածդ քու Փրկիչդ էր։ Դուն ինքնակամ քահանայական տարազը թողուցիր, պատիւդ Քրիստոսի ոտքին տակ դրիր, հանգստաւէտ կեանքդ հեռացար եւ հետեւաբար «ամէն բան աղտեղութիւն սեպեցիր որ Քրիստոսը շահիս» եւ երբէք ոչ մէկէ ակնկալութիւն չունեցար։ Աւելի լաւ սեպեցիր «տալ քան թէ առնել»։

Իր երկրագործութեամբը առատ ցորեն կը բերէր։ Բանջարեղէնի ընտիր տեսակներ կը հանէր, որմնադիր եւ լաւ վարպետ էր։ Տանը դուն հանապազ բաց էր։ Անկէ անցուզարձ ընդունիր կրնային հոն պատսպարուիլ եւ յագեցնալ առանց երբէք կրօնի խտրութեան։ Հապա քարոզիչներ եւ պատուելիներ, ո՛հ, անոր աչքին լոյսին պէս էին։ Իմ մեծ ցաւս ոչ միայն իր մահուան գոյժը լսելս է, այլ եւ Տէրգեւանքի դործին լքուիլը։ Գուժատու եղբայրը կ'ըսէ թէ «Զեր երթալէն զկնի ոչ քարոզիչ եւ ոչ վարժապետ մը ունեցած ենք»։ Նորընծային տան մէկ յատկութիւնն ալ Աստուծոյ իր մեծ պարգեւ իր զուան առջեւ վազող աղբիւրի աննման անուշ եւ պաղ ջուրն է։ Կարծես թէ այդ Քրիստոնեայ Արքանաժը ամէն կողմէ օրհնուած էր։ Մեր անկեղծ վշտակցութիւնը անոր զաւակներուն։

Եղէգի

Ս. ԵՐԵՅԵԱՆ

Ա. Զ. Դ.

Թէ՛ Հայերէն, թէ՛ Թրքերէն ուրիշ գրութիւններ ալ ընդունած ենք Եկեղեցւոյ վարչային Դրութեան նիւթին վրայ։ Բայց լաւ կը համարինք, գէթ առ այժմ, փակել այդ խնդիրը։

Խմբ. Ա. Ե. Կ.

Քրիստ. Ե. Ընկերակցութեան աղօթքի Ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը ժամը 9ին (Ը. Թ.) ի Բէսթ, Գումգափու։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Մայրաքաղաք. Հայտարարության կրկնությունները դիմել տեղւոյն մինչեւ նորայէն նաւամատոյցը երկարուած է: Եւ անցեալ հինգշաբթի ուղեւորները սկսան նաւամատոյցէն ուղղակի կառավարութեամբ մտնել եւ կառավարութեն շոգենաւ: — Պետական Խորհուրդը վաւերացուց այն կանոնագիրը, որ պատրաստուած է սա խնդրին նկատմամբ թէ Անատոլիոյ զրկուելու համար մեծ ու փոքր շոգենաւերով բերուած ապրանքները ինչպէս պիտի հանուին Հայտարարության քարտի: — Անցեալ ուրբաթ Պերլինի Օսմանեան ղեւապանը մայրաքաղաքս եկաւ կայս. արտոնութեամբ, նմանապէս Վիեննայի Օսմանեան ղեւապանը: — Թաղապետական իշխանութիւններուն պատուիրուեցաւ Համազգային Անկեանոց զրկել Պոլսեցի անոք եւ անպաշտպան մուրացիկները, գաւառացի մուրացիկներն ալ իրենց գաւառները: — Կ'ըսուի թէ փողոցներու ոռոգման պայմանագրութեան պայմանագրութեամբ 4 տարի աւելցուած է: — Գերմանական ղեւապանը, որ Եւրոպա գացած էր, մայրաքաղաքս վերադարձաւ: — Պուլկարիոյ Օսմանեան Գոմիսէրն առաջարկած էր Պուլկարիոյ եւ Արեւելեան Րումէլիի բնակիչներէն կարգ մը որբեր ընդունիլ Տարիւլ Խայր հաստատութեան մէջ: Կրթական նախարարութիւնն ալ, որու յղուած էր խնդիրը, պատասխանեց թէ միայն 3 աշակերտի տեղ կայ նոյն հաստատութեան մէջ եւ ձեռնհաս իշխանութեան կողմէ Սոֆիայի Օսմ. Գոմիսէրին պատուիրուեցաւ 3 որբ ընտրել եւ զրկել: — Բ. Դուռը վաւերացուց յատկաձեւն այն առամնաբուժական վարժարանին, որ պիտի շինուի Կայս. Բժշկական վարժարանի շրջանակին մէջ: — Ձեռնհաս իշխանութեան պատուիրուեցաւ նախարարական բազմաթիւ պաշտօնարաններու եւ անոնց ճիւղերու պաշտօնեաներուն անունները, պաշտօնները եւ թոշակները ցոյց տուող տոմարներ պատրաստել անձնական տուրքի կանոնագրին տրամադրութեան համաձայն: — Ընտանի անասուններու տուրքերը նշանակելու եւ գանձելու գործողութեան ձեռնարկուեցաւ մայրաքաղաքիս մէջ:

Նահանգներ. Այս շաբթու ալ տեղային մամուլն հրատարակեց թէ Կայս. զորքերը շատ տեղեր բախումներ ունեցած են Պուլկար հրոսակներու հետ եւ ամբողջովին բնաջինջ քրած գանոնք, եւ թէ հրոսակներու գրգռմանը անսացող հազարաւոր Պուլկարներ խուճախուի Կայս. գլխութեան ա-

պաւնելով հնազանդութիւն կը խոստանան: — Մանասթըրի կուսակալին նախագահութեամբ տեղւոյն տարբեր ազգայնութիւններուն պատկանող պետերէ եւ երեւելիներէ բաղկացեալ խառն յանձնաժողով մը կազմուած է, որ նոյն կուսակալութեան մէջ Պուլկար հրոսակներու երեսէն զնաւաւորուած Մանասթուրեան եւ ոչ-Մանասթուրեան բնակիչներու ապրուստին եւ հանգստեան համար տնօրինութիւններ պիտի ընէ: — Տրապիզոնի եւ Էրզրումի միջեւ աւելի կարճ խճուղի մը պիտի շինուի: — Գարաման գիւղաքաղաքին եւ Էրէջլիի միջեւ գտնուող հովտին մէջ գաղթականներ պիտի հաստատուին: — Մէկ երկու շաբաթէն կառավարութեան սկսի բանիլ Գոնեայէ մինչեւ 10 հազարամետր անգիր: — Ձեռնհաս իշխանութիւնը ծանոց թէ պարզ արտօնութիւն մը միայն կրնայ տրուիլ այն գործարանին, որու անօրէնը Հալէպի կուսակալութեան մէջ մատուցուող պատրաստելու մենաշնորհ խնդրած էր: — Պրուսայի նորընտիր կուսակալ Րէչիտ էֆ. անցեալ ուրբաթ Պրուսա ժամանեց: — Սիւննի եւ Ճիւննի գետերուն վրայ շոգենաւ բանեցնելու մենաշնորհի պաշտօնագրերուն վրայ պատրաստուած մասնագիտական տեղեկագիրը ձեռնհաս իշխանութեան յղուեցաւ: — Գասթէմուռիի կուսակալի օգնականի պաշտօնը ջրնջուեցաւ: — Երուսաղէմի մէջ Հապէշաստանի Թագուհիին յատուկ դղեակին շինութիւնն աւարտուեցաւ: 40,000 ոսկի ծախք եղած է: Թագուհին մօտերս ուխտի պիտի երթայ այդ քաղաքը եւ իբր 3 ամիս հօն պիտի մնայ:

Այլապէս. Թնդանթի համար Գերմանիոյ մէջ շինուած անձուխ վառարան, եւն. յանձնման գործողութիւնը կատարելու համար յանձնաժողով մը պիտի զրկուի: — Իտալիոյ կառավարութիւնը Օսմանեան կառավարութեան ինչորեք պատուիրակ զրկել թղթատարական միութեան ընդհանուր ժողովին, որ Հոռմի մէջ պիտի գումարի յառաջիկայ Ապրիլ 6ին: — Աթէնքի Օսմ. ղեւապանը Տարմիթտո գնաց Յունաստանի Թագաւորին որդիին ամուսնութեան ներկայ գտնուելու համար: — Էրզրումի Անգլիական հիւպատոսը Անգլիական ղեւապանատան առաջին Թարգման անուանուեցաւ: — Հնդկաստանի Մատրաս քաղաքին Մանասթուրեան դատաւորը եւ ընկերները խնդրած են որ Պէնտէրրանկոն քաղաքին մէջ Օսմանեան հիւպատոսութիւն մը հաստատուի: Յայտնած են միանգամայն թէ նոյն քաղաքի բնակիչներէն Մանասթուրեանի պատկանող անձը պատրաստ է պատուակալ հիւպատոսի պաշտօնն ստանձնել: Մանասթուրեանի Սահիպ այս տարի Վեհ. Սուլթանին գահակալութեան տարեդարձին օրը 3,000 ռուպիլէ ծախքով հիւրանոց մը հիմնած է, նաեւ կիներու յատուկ դպրոց մը: — Նիւքարըն ծով իջուցուած Սեօլ-Գիլ շոգենաւը այս շաբթու կը մեկնի մայրաքաղաքս դալու համար: — Կայս. հրամանագիր մը կը պատուիրէ յայտնել թէ որքան շոգենաւի պէտք կայ Օսմ. ծովեզերաց վրայ մաքսանկալութեան առ-

չեւը առնելու համար : — Ելեւմտական ժողովը Անձնական տուրքի դասաւորման վերաբերեալ հարցման մը պատասխանելով ըսաւ թէ երկու օրուան մէջ 125 դահ. շահողները է դասակարգին պիտի վերաբերին, այսինքն հարկը դահ. պիտի վճարեն : — Թրանզիթով էրդրում եւ Տրապիզոն Պարսկական վաճառք փոխադրող ուղիները ընտանի անասուններու տուրքէն զերծ պիտի ըլլան : — Թահիթ-ըն-ճա կը պատմէ թէ հնախօսական կարեւոր գիւտեր եղած են Սամոսի մէջ, Լիկէն լեռան ձիարձակարանին ծայրը երեւան հանուած են շարք մը կճեայ գեղեցիկ նստարաններ, որոնց վրայ հաւանօրէն կը բազմէին Յունական քաղաքներու պատուիրակները ըմբշամարտի ժամանակ : Մօտակայ հին շէնքէ մը եւս հանուած են կճեայ երկու տախտակներ, որոնց վրայ գրուած են Լիկէական խաղերու հինգ տարբեր շարքի մէջ յաղթական հանգիստացողներու անուններ : Կղզիին հարաւակողմը արձան մը գրտնուած է եւ վաթիի թանգարանը տարուած : Մարդու մեծութիւն ունի այն եւ մարմարեայ է : Ն. Բ. է դարու գործ կը թուի : Ունի ծածանուտ հագուստ եւ մազերը մասնաւոր յարդարանք մը ունին երկար հիւսքերով : Չեռաց դիրքը համանման է Ապոլոնի հին արձաններուն վրայ տեսնուածին : Նշաններ կան թէ այս արձանը Մելիտոսէ բերուած է : — Թուրքիոյ երկրագործները 1313 տարին սկսեալ Բէթ-Բէթի տուրքէն ազատ կացուցուած էին Կայս. հրամանով եւ նախորդ անվճար տուրքերն ալ չնօրհուած էին : Այս նպատակով ամէն տեղ յանձնաժողովներ կազմուեցան, որպէս զի երկրագործներու այս տուրքին քանակը ստուգելով զեղչէին, Բէթ-Բէթի տուրքի անվճար արձանագրութիւնները փակէին եւ արհեստաւորներէ պակաս առնուած տուրքերը օրինական չափին վերածէին : Թէպէտ արդէն իսկ վեց տարի անցած է, տեղ տեղ տակաւին գործադրուած չէ այս որոշումը : Ուստի շրջաբերականով մը պատուիրուեցաւ գաւառային ելեւմտական իշխանութիւններուն որ յանձնաժողովներ կազմեն յանձնարարուած քննութիւնը կատարելու, արժանի ի գործ դնելու եւ ցարդ տեղի ունեցած յապաղման պատճառները տեղեկագրելու համար :

Բողոք. Ժող. Կեդրոնական Թուրքիոյ Գոլէճի նախագահ Տր. Փուլըր, որ Ամերիկա ուղեւորած էր, ողջամբ Այնթապ վերադարձաւ : — Մեր թղթակիցներէն «Այո» անցեալ տարի գումար մը յատկացուցած էր Պէհլէսիի Աւետ. եկեղեցին այցելողներուն : Վեր. Գունտագճեան, որ արդէն հոն պաշտօնավարած է եւ հիմա Հասանպէյլիի հովիւ է,

նոյն եկեղեցին այցելելով շարժւած մը մնացած եւ շատ օգտակար քարոզներ ու խրատներ տուած է տեղւոյն Աւետարանականներուն :

Հայ Լ. Ժող. Ռուս կառավարութիւնը ձեռնարկած է Թիֆլիզի, Պագուի, Կարսի, Շուշիի եւ այլ տեղերու Հայոց եկեղեցապատկան եւ դպրոցապատկան շէնքերուն կառուածահամարը կատարել : — Ռուսահայերէ ոմանք մտադիր են, Կ'ըսուի, դպրոցներ հաստատել Պարսկաստանի Հայ գիւղերուն մէջ : — Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը Ատանայի մէջ յանձնաժողով մը կազմած է Բուսէլիի Կայս. դօրաց համար նպաստ հաւաքելու նպատակով եւ ինք նուիրած է 216 խըրգա : — Պատրիարքարանի հաղորդուած է թէ Աղթամարի կաթողիկոսութեան տնտեսական եւ բարոյական վիճակը գոնացուցիչ ըլլալէ հետի է եւ խնդրուած է որ Պատրիարքարանը յատուկ յանձնաժողով մը կազմէ : — Տիկին Աննա Էսայեան 200 ոսկի նուիրած է Հասքէօյի Գալֆայեան որբանոցին նորոգման համար : — Ուխտագնացութենէ Արմաշու վանքին այս տարուոյ հասոյթը 45,690 դահ. եղաւ : — Հանգուցեալ Տր. Խորասանճեանի որդի Տր. Յով. Խորասանճեան Գաղաքապետութեան Առողջապահական Յանձնաժողովին անդամ կարգուեցաւ : — Ընդունեցանք Իզմիրի Հայ Ընթերցատան տարեկան տեղեկագիրը : Ընթերցատունը 1869ին հիմնուած է : 1902 Մարտ 1էն մինչեւ տարուոյս փետր. 28, մէկ տարուան մէջ, այցելած են հոն 19,986 հոգի : Տարեկան հասոյթն եղած է իբր 50 ոսկի : 36 տեսակ լրագիր ունեցած է : 81 հատոր նոր գիրք գնուած է եւ 69 հատոր ալ նուէր ընդունուած : Այս յաջողութեան համար շնորհաւորելի է հաստատութիւնը :

Յոյ. Ժող. Այս շարժու Պատրիարքարանի կողմէ կրթական նախարարին ներկայացուեցան այն 14 աշակերտները, որոնք պետական բարձրագոյն վարժարանները պիտի ընդունուին ձրիապէս : — Բարեսէր անձ մը Պատրիարքարանին 1,000 ոսկի յանձնած է Հէյպէլիի Աստուածաբանական Ճեմարանին համար : — Կրեմէի նախկին կուսակալ Փոթիատիս փաշայի այրին, որ այս օրերս մեռաւ, կտակով 12,000 ոսկիի հարստութիւն մը թողած է Յոյն րարեսիբական հաստատութիւններուն :

ԳՐԱՄԱԿԱՆ			
(Սեպտ. 25/8 Հոկ.)			
Գոնասիտէ		35	03
Բուսէլիի Երկաթուղի		124	75
ԳՐԱՄ. Ժող. Կեն 100է			
Մէճիտիյէ	107 37	Նաբոլէան	87 04
Նոր մէթալիք	103 10	Գրիմից	51 06
Մանր արծաթ	103 25	Անգլ. ասի	409 34

ԱՐՏԱՔԻՆ

Ձաքն յԱսորէս : Շարժուման մէջ հասած թերթերէն նոր տեղեկութիւններ կը քաղենք Ձարին այցելութեան վրայ : Ն. Վեհափառութիւնը պայծառ օգով ժամանեց Վիէննա եւ, ըստ Սթանֆորտի թղթակցին, Վիէննայ կայսեր ընծայուածին համահաւասար մեծ արանքով պատուուեցաւ : Շէօնպրուէի ղդեակին մէջ տրուած սեղանին հարկերի չափ հրաւիրեալներ ներկայ էին : Կայսրը, Ձարին կենացը բաժակ առաջարկելու պահուն, ըսաւ. «Ձեր վեհափառութիւնը, Սթիբիոյ մէջ որսի երթալու հրաւէրս ընդունելով, նոր ապացոյց մը ընծայեց իր բարեկամութեան : ... Մեր յարաբերութիւններուն սիրալիր հանգամանքը, որ ասոր հետեւանք է, արդէն իսկ մէկէ աւելի անգամներ բարեբար ազդեցութիւն ունեցած է մեր երկիրներուն քաղաքական յարաբերութիւններուն վրայ : Կը համարձակիմ յուսալ թէ այս պահուն իսկ մեր տեղեկութիւններուն կատարեալ համաձայնութիւնը մեծապէս պիտի նպաստէ յաջողութեանը այն գործին, որու միաբանութեամբ ձեռնարկած ենք յօգուտ Եւրոպայի խաղաղութեան :» Ձարն ի պատասխանի, շնորհակալութիւն յայտնելէ ետեւ իրեն ընծայուած սիրալիր ընդունելութեան համար, ըսաւ, «Մեր մտերմական համամտութիւնը եւ այդ իսկ պատճառով մեր կառավարութիւններուն համերաշխ ընթացքը, ինչպէս Ձեր վեհափառութիւնն ըսաւ, թանկագին զբաւական են խաղաղացման այն մեծ գործին յաջողութեան, որու ձեռնարկած ենք միաբանութեամբ : Մեր մարդասիրական նպատակը կը վտարէ ամէն կողմնակցութիւն եւ ի գլուխ պիտի հանուի հաստատ կամքով եւ յարատեւութեամբ եւ իրական ու տեւական անդորրութեան նպաստող յարմարագոյն միջոցներու գործածութեամբ : Կը յուսամ թէ մեր ջանքերը միեւնոյն ժամանակ պիտի նպաստեն ընդհանուր խաղաղութեան ամրապնդման :» Նայէ Ֆրայէ Փրէսէ եւ ուրիշ թերթեր գոհունակութեամբ կը խօսին սա իրողութեան վրայ թէ այս երկու մեծ տէրութիւնները, վերջին 150 տարիներու մրցակցութենէն ետքը, այսքան հզօրապէս իրարու միացած են եւ խաղաղութեան պատգամ կու տան բովանդակ Եւրոպայի համար : Սթիբիական լեռներու որսորդութիւնը շատ սիրուեցաւ : Ձարը մէկ օրուան մէջ տասը այծեամ զարկաւ : Թէ՛ կայսրերը եւ թէ՛ անոնց Արտաքին գործերու նախարարները քանիցս խորհրդակցեցան եւ քաղաքական կացութեան վերաբերեալ ամէն խնդիրներու

վրայ կատարելապէս համաձայնեցան : Շարժառաւոր վերջին որսորդութիւնը տեղի ունեցաւ : Կէսօրէն ետեւ մեկնեցաւ Ձարը դէպ ի Տարմլթատ, Ֆրանց Եոզէֆ կայսրն ալ դէպ ի Վիէննա : Ձարը Կոլուսովսքի կոմսին Սթ. Անդրէասի պատուանշանը տուաւ, Կայսրն ալ Սթ. Ստեփանոսի մեծ խաչը Լամատորով կոմսին, երկուքն ալ ականակուռ :

Ֆրանսա . Իտալիոյ Թագաւորը եւ Թագուհին Փարիզ կը սպասուէին յառաջիկայ չորեքշաբթի : Ռուսական Նախնիք լրագիրը այդ այցելութեան վրայ խօսելով կ'ըսէ, «Այս երկիրը ամէն պատճառ ունի դո՛ւ եւ ուրախ ըլլալու Փարիզի ու Լոնտոնի, եւ Փարիզի ու Հոմմի միջեւ հաստատուած յոյժ լաւ յարաբերութիւններուն համար :» Մ. Քոնսլ ծառեալ կը ճամբորդէ Սպանիոյ մէջ օդավորութեան եւ հանգստեան համար : — Մարսիլիոյ հիւանդանոցներուն մէջ ծառայող ղթութեան քոյրերուն տեղ տակաւ աշխարհիկ հիւանդապահուհիներ կը գրուին : Անցեալ շաբթու հանուեցան 19 քոյրեր, որոնք 25է մինչեւ 45 տարի ծառայած էին : — Լոնտոնէ կը հեռագրուի թէ Մարոքի նկատմամբ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ բանակցութիւններն անմիջապէս պիտի վերսկսին, երբ Անգլիական դահլիճը վերակազմուի : Ֆրանսական Խորհրդարանի Արմատական անդամներէն Մ. Ժոռէս յամառօրէն կը պնդէ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը առաջադրած է Մարոքի նկատմամբ յարձակողական աշխարհավարութեան մը ձեռնարկել : Սակայն Կառավարութիւնն ալ յամառօրէն կ'ուրանայ զայս : Կը յայտարարուի թէ Ֆրանսա, Անգլիա եւ Սպանիա կատարելապէս համամիտ են եւ թէ անոնց կէս նպատակին է իրերու այժմու կացութեան պահպանումը :

Մեծ Բրիտանիա . Տակաւին անոյժ կը մնայ Բրիտանական դահլիճին տաղիւսպը եւ աւելի սաստկացաւ հրաժարմամբ Տէվլընլիրի դքսին, որ Լորտերու Ժողովին մէջ կառավարական կուսակցապետ էր եւ Պետական Խորհրդի նախագահ : Մր. Բիչիի եւ Լորտ Ճորձ Հէմիլթընի նամակները չհրատարակուեցան մինչեւ Հոկ. 1 : Անոնց թուականները բաղդատելով չահեկան իրողութիւն մը ի վեր կը հանուի Մր. Չէյմպլըրէնի հրաժարագիրը գրուած է Սեպ. 8ին եւ հարկաւ Մր. Պալֆուրի ձեռքն էր, թէպէտ չձանոյց : Նախարարական երկար խորհրդակցութիւնները Սեպ. 14ին եւ 15ին տեղի ունեցան, եւ 15ին Մր. Բիչի եւ Լորտ Ճորձ Հէմիլթըն իրենց հրաժարագիրները ղրկեցին, որոնք ընդունուեցան, եւ դեռ անոնք չէին գիտեր թէ Մր. Չէյմպլըրէն հրաժարած էր : Եթէ իրենք եւ Լորտ Պալֆուր ալ Պըրլէյ գիտնային թէ հրաժարած է ան,

թերեւս անհրաժեշտ չհամարէին հրաժարիլ, վասն զի իրենց վախը սա էր որ անոր ազդեցութեամբ դահլիճը մաքսապաշտ քաղաքականութեան մը կը մղուի: Յայտնի է որ Մր. Պալֆուր անոնց հրաժարումը կ'ուզէր, բայց կը փափաքէր Տէվընշիրի դուքսը պաշտօնին վրայ պահել: Ուստի առանձինն անոր խմացուց Մր. Չէյմպըրլէնի հրաժարումը: Այսինքն Մր. Պալֆուր Մր. Չէյմպըրլէնի հրաժարման լուրը պահեց երեք նախարարներէ (որոնց տնտեսական սկզբունքները նոյնեւեման էին դըսին սկզբունքներուն հետ), որպէս զի ստիպուին հրաժարիլ, եւ յետոյ աշխատեցաւ դուքսը թող չտալ: Հիմա որ այս իրողութիւնը ծանօթ է, Տէվընշիրի դուքսը ինքնին հրաժարեցաւ: Մր. Պալֆուր ամայս Ղին Շէֆիլտի մէջ առեւտրային զբաղեցաւ միայն մաքսային բարեկարգման խնդրով: Ըսաւ թէ երկրին հանրային կարծիքը հասունցած չէ ուստի տեղէնի մաքսին համար, որ կ'առաջարկուի Մր. Չէյմպըրլէնի ծրագրով, եւ թէ հետեւապէս այդպիսի մաքս մը գործնական աշխարհավարութեան մը սահմաններուն մէջ չներփակիր: Ինք սակայն կը ջատագովէ աշխարհավարութիւն մը, որով «կրնանք» կ'ըսէ, «ոեւէ երկրի, որ ըստ մեզ չարաչար անիրաւութեամբ կը վարուի մեզի հետ» մաքսային խնդիրներու մէջ, «իմացնել թէ, եթէ իր ընթացքը չբարեփոխէ ինչպստ մեր, մենք ալ պարտք պիտի զգանք այս կամ այն տնօրինութիւնն ընել մեր երկիրը մանող իրենց ապրանքներուն նկատմամբ»: Մր. Պալֆուրի այս ճառը չգոհացուց Անգլիական թերթերուն մեծամասնութիւնը: Սթանֆորդ եւ ուրիշներ կ'ըսեն թէ այս ճառը ոչինչ կը պարտունակէր զոր արդէն իսկ ըսած չըլլար Մր. Պալֆուր, եւ թէ նա չխօսեցաւ բուն այն խնդիրներուն վրայ, որոնց նկատմամբ ամէնէն աւելի կը բաղձար երկիրը գիտնալ թէ ինչ ընթացք պիտի բռնէ: Մր. Պալֆուր յաջորդ օրը դարձեալ խօսելով մեծապէս զրուստեց զՄր. Չէյմպըրլէն եւ կոչեց զայն «Գաղթային մեծագոյն նախարարը զոր երեքը ունեցած է Մեծ Բրիտանիա» Ծանոյց թէ Հարաւային Ափրիկէի կառավարիչ Լորտ Միլնըր չկրցաւ ընդունիլ Մր. Չէյմպըրլէնի պաշտօնը, թէպէտ ինք շատ յորդորեց որ ընդունի: Անոր զգացումը սա է թէ ինք Հարաւային Ափրիկէի կառավարութեան վրայ իր ծանօթութեամբ պիտի կրնայ աւելի օգտակար ծառայութիւն մատուցանել իր ներկայ պաշտօնը չարունակելով: Գերմանական թերթ մը կ'ըսէ թէ Լորտ Միլնըր կրնայ նաեւ ազդուած ըլլալ սա նկատումներէն թէ իր թոշակը 11,000 ոսկի է այժմ, եւ թէ Մր. Պալֆուրի նախարարութիւնն հաւանօրէն պիտի չկրնայ երկար կեանք ունենալ: — Ուաշինկթընի Բրիտանական դեսպան Լորտ Մայքըլ Հըրպըրթ մեռաւ, եւ նախագահ Րոզվելթ եւ ուրիշներ խորին ցաւ յայտնեցին այս մահուան համար:

Պապական Կոնգրէս. Նոր Պապին առաջին կոնգրէլը հրատարակուեցաւ շաբաթ իրիկուն եւ ուղղուած է Պատրիարքներուն, արքեպիսկոպոսներուն եւ ու-

րիչ եկեղեցականներու: Ն. Սրբութիւնը կը սկսի շատ խոնարհ լեզուով եւ կը յայտնէ թէ ինքզինք անարժան կը զգայ այն բարձր պաշտօնին որու կոչուեցաւ: Կ'ընդունի սակայն Աստուծոյ կամքը եւ կ'ըսէ թէ ուրիշ նպատակ պիտի չունենայ, բայց եթէ իր Աստուածային Տէրոջ շահերուն ծառայել, Կղերին յորդոր կ'ուզէ նոյն շաւղին հետեւիլ, կը յանձնարարէ մեծ հոգ տանիլ դեռատիներու կրթութեան, մանաւանդ այնպիսիներու՝ որոնք քահանայ պիտի ըլլան: Կը գովէ այն քահանաները որոնք գիտութիւնները կը մշակեն, բայց մանաւանդ այն քահանաները՝ որոնք հոգիներու փրկութիւնը կը փնտռեն: Յոյս կը յայտնէ թէ Կաթոլիկ ընկերութիւնները պիտի շատնան թուով, եւ անոնց սնդամները կը յորդորէ Բրիտանիական առաքինութիւններն ի գործ դնել: Այն ժամանակ հարուստները եւ աղուականները կը սորվին արդար եւ բարի ըլլալ աղքատներուն եւ քաղաքացիները կը հնազանդին օրէնքներուն, քանզի ամէն հաստատուած իշխանութիւն Աստուծոյ է: Այն ժամանակ բովանդակ աշխարհ կը ճանչնայ թէ Եկեղեցին, որ Բրիտանիայ հաստատուած է, անհրաժեշտ վայելելու է կատարեալ ազատութիւն եւ անկախութիւն, զերծ ամէն արտաքին տիրապետութենէ: Կը վերջացնէ իր խօսքը՝ Հով. ամիսը իրանեալ Կոյսին նուիրելով: Կ'արժէ զիտել թէ կոնգրէսին մէջ քնաւ քաղաքական ակնարկութիւն չկայ, ի բաց առեալ Եկեղեցւոյ ազատութիւնը եւ անկախութիւնը, որմէ կը հետեւցուի թէ Պիոս Ժ իր նախորդներուն նման պիտի պահանջէ աշխարհական իշխանութիւն:

Այնչափ. Պոթա, Տըլարի եւ Տը Ուէթ Պօէր զօրավարներն ի մօտոյ Հնդկաստան պիտի երթան եւ պիտի ջանան տեղւոյն սահաշտ Պօէրները համոզել որ իրենց երկիրը վերադառնան: Գերի բըռնուած 318 Պօէրներ տակաւին Ամէտնակարի մէջ են եւ չեն ուզեր Մեծ Բրիտանիոյ հաւատարիմ հպատակ ըլլալու երդում ընել: — Սիպերիական վաճառականներու համաժողովն ի Թոմսը, Կացուութիւնը խնամով ուսումնասիրելէ ետեւ, եզրակացուց թէ Սիպերիական երկաթուղիով զրկուած Ռուսական ապրանքներուն անկարելի է մրցիլ Արեւմտեան Եւրոպայէ եւ Ամերիկայէ զրկուածներուն հետ, թէ Սիպերիա իր գործարաններն ունենալու է Զինու հրապարակին յարմար ապրանքներ պատրաստելու համար, եթէ կ'ուզուի յաջողապէս մրցիլ արեւմտեան ազգերու հետ: — Բուն Մանչուրիոյ Ռուս զօրքերը Փորթ Արթըրի զօրաց եւ հաղորդակցութեան գիծերը պահպանող զօրաց հետ միասին կը հաշուուին 250,000: Նաւային ոյժը 80 մարտանաւէ կը բաղկանայ եւ 9 մարտանաւ ալ ի մօտոյ Ծայրագոյն Արեւելք պիտի ժամանեն:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱՅՈՒՅ ՊՅՈՅԱՆՆԵՐ

Ֆինանսներու Խոզանչոյն Ամերիկացի Խան